

ČLOVEK V VESOLJU

Približevanje človeka prvi nezemeljski točki je fenomen, ki se ne more omejiti zgolj na tehnično in znanstveno razsežnost. Vendar pa moramo ugotoviti, da prinaša vstopanje v vesolje velike spremembe v načinu in vsebini organiziranja človeške skupnosti, v fiziološki adaptaciji človeka in njegovi idejni viziji. Ta ugotovitev, ki je najpogostejše izražena v obliki optimistične ocene, češ da se človeštvo iz dneva v dan približuje točki popolne zmage nad naravo, je obsojena na spoznavanje le ene strani medalje. Druga, pesimistična vizija je v apriornem zanikanju kakršnekoli človeške smiselnosti v »osvajanju« kozmosa, vsaj skozi vsebino, kakršni smo priča danes. Žal pesimistična (prav tako kot optimistična) vizija pristaja na situacijo, kjer človek pojem napredka reducira zgolj na razvijanje proizvodnih in znanstvenih struktur.

Vizija utopične socialistične misli o uresničitvi cilja, da bi človek namesto nad ljudmi vladal nad stvarmi, je v 20. stoletju (prikrito pa že tudi prej) odkrila nov obraz: predvsem to, da se lahko tudi človekovi najmodernejši tehnični proizvodi sprevržejo v obliko nasilja nad človekom in nad njegovo svobodno voljo. Prav v trenutku, ko se z »Apollom 8« odpirajo neslutene možnosti človekove eksistence in misli, vidimo, kako se problemi ljudi in narodov projicirajo v vesolje. Ko letijo v vesolje predstavniki narodov z najbolj razvito znanostjo in tehniko, ostaja na zemlji 800.000.000 nepismenih, skoraj polovica človeštva še gladuje, celo zemlja sama še ostaja neraziskana... Ko delamo te primerjave, si pač ne zastavljamo romantične želje, češ prenehajmo z osvajanjem kozmosa in najprej razrešimo naše zemeljske probleme. Vendar je jez med dvema skrajnostima zelo nevaren. Če ga ne bo mogla sedanja človeška

Ljubljana, 8. I. 1969

Letnik XVIII

Številka 7

družba z vsemi svojimi institucijami rešiti, se bomo poleg najbolj fantastičnih pridobitev znanstveno-tehnične revolucije srečali še z velikimi revolucijami in upori izkoriščenih množic (ta proces se v bistvu že odvija). To bo upor tiste velike večine človeštva, ki ne dobi ničesar od znanstvenih in tehničnih rezultatov in poletov v vesolje. Nasprotno, vsa ta sredstva jo še bolj »izobčijo«. Čeprav se človekova dejanja v kozmosu kažejo kot dosežki vsega človeštva, to ne more zamegliti realnega položaja revnih množic, ki ob uresničevanju človekovih aspiracij v vesolju stojijo na tleh realnih osnovnih človekovih (še eksistenčnih) teženj po hrani, obleki, stanovanju, družbenem standardu itd. Protislovja se bodo polarizirala do revolucionarnega absurda, kajti človeštvo, ki se ne bo osvobodilo na zemlji, ne bo moglo normalno in kontinuirano osvajati kozmosa, ne da bi pri tem manjši del človeštva delal zločin nad večino.

Revolucionarna družbena misel si danes zastavlja vprašanja o subjektivni revolucionarne akcije v XX. stoletju. Kdo je lahko materialna sila revolucioniranja sveta, ki je opredeljen z inflacijo institucionalnih pritiskov, manipulacijo manjšine nad večino, potrošniško (samo)obsodbo človeka, dirigiranim mišljenjem, pomanjkanjem materialnih dobrin in znanja? Omejujemo se na intelektualni upor. V dobi znanstveno-tehnične revolucije je znanost postala dominantna produktivna sila. Če to velja za znanost, potem njeni subjekti — znanstveniki (v najširšem smislu besede gre za intelektualce) razpolagajo z velikimi možnostmi materialnega in duhovnega revolucioniranja. Drugo je seveda vprašanje vrednostne opredelitve njihove vloge: ali v okviru njihove dejavnosti sploh (lahko) nastane problem človeškega smisla. Brez dvoma veliko večino nosilcev znanstveno-tehnične revolucije ne zanima o človeškem namenu njihovih dognanj. Einsteinov je zelo malo, toda tudi Einstein je prišel do določene angažirane in humanistične pozicije nekoliko pozneje. Vsekakor šele potem, ko je bil intelektualni proizvod že v rokah vojaškega in industrijskega racionalizma. Specializacija v sodobnem svetu utegne mnogo pomeniti za vse človeštvo, hkrati pa je lahko njegova smrt. K tragediji sodobnega intelektualca in znanstvenika (ki povečini ne sprašuje, kakšen je cilj njegovega početja in odgovornosti do človeške družbe) je prispevala

(Nadaljevanje na zadnji strani)

OB TEZAH ZA NOVI VOLILNI SISTEM

Ali niso „teze za volilni sistem“ v nasprotju s temeljno koncepcijo in konkretnimi določili ustave?

Delovna skupina študentov pravne fakultete v Ljubljani je zaradi predvidenih ustavnih sprememb še posebej razpravljala o novem volilnem sistemu, ki ga je predlagala komisija za ustavna vprašanja zvezne skupščine. Pri ideološko-politični oceni predlaganih rešitev v tezah za volilni sistem izhajamo iz osnovnega ustavnega principa, da je samoupravljanje neodtujljiva pravica socialističnega človeka.

Ustava SFRJ v 34. členu pravi, »da je pravica do družbenega samoupravljanja nedotakljiva... občan je zajamčen«:

1. pravica neposredno odločati o družbenih zadevah na zborih volivcev, zborih delovnih ljudi v delovnih skupnostih;

2. pravica voliti in biti izvoljen v predstavniška telesa družbeno-političnih skupnosti in v organe samoupravljanja...;

3. določati kandidate za volitve v ta telesa in organe...

Ustava torej nedvoumno uveljavlja človeka — samoupravitelja kot nosilca kandidacijskega procesa. Nosilci, način in instrumenti kandidacijskega procesa so torej element neposrednega socialističnega demokratizma. Volitve na ta način izgubljajo izraziti značaj političnega akta v klasičnem smislu »političnosti« in vse bolj postajajo samoupravno dejanje. Tov. Edvard Kardelj je že leta 1962 v obrazložitvi predosnutka ustave takole opredelil kandidacijski proces: »Pri kandidiranju bi naj prišli do izraza trije poglavitni činitelji: zbori volivcev, oziroma zbori proizvajalcev, občinske skupščine in SZDL. Ker bi v Socialistični zvezi načelno razpravljali o kandidatih, bi zbori volivcev izvedli konkretno kandidiranje, občinske skupščine pa bi volile med predlaganimi kandidati, vendar bi izvoljene kandidate za zvezni ali republiški zbor morali potrditi volilci... V pogojih samoupravljanja so volitve oblika neposrednega odločanja o stvarih« (Nova ustava Socialistične Jugoslavije, stran 175).

V nasprotju s takšno načelno ideološko-politično koncepcijo in tudi v nasprotju s konkretnimi določili 34. člena ustave pa »teze za volilni sistem« prepuščajo kandidacijski konferenci SZDL, da določa poslanske kandidate. Da bi bile nejasnosti še toliko večje, določajo način konstituiranja kandidacijske konference pravila SZDL. Zbori volivcev imajo sicer možnost, da v predkandidacijskem postopku predlagajo poslanske kandidate za svojo volilno enoto ter imajo pravico naknadno obravnavati predlog kandidatov kandidacijske konference za volilno enoto. Vendar pa predlagani volilni sistem v ničemer konkretno in nedvoumno ne zadolžuje kandidacijske konference SZDL, da pred zbori volivcev utemelji predlagane kandidate. Občani na zborih volivcev tudi nimajo možnosti, da zavrnejo »uradnega« kandidata, ampak imajo ob zelo zaostrenih pogojih samo možnost, da razširijo listo kandidatov z novimi predlogi.

Ocenjujemo, da bi bil predlagani način kandidiranja korak nazaj od že dosežene stopnje samoupravnosti vseh faz političnega procesa. Predlagane teze krepijo elemente predstavniške politične demokracije, in to v spreminjeni družbeni strukturi, v pogojih kvalitativno višje razvite samoupravne družbe. Samoupravne pravice človeka — in tudi pravice določanja poslanskih in odborniških kandidatov — izhajajo v našem družbenem sistemu iz družbenega dela. Delovni človek je nosilec samoupravljanja, torej tudi kandidira-

nja — kot član določene delovne skupnosti in kot občan. Njegove samoupravljalske pravice in dolžnosti pa ne izvirajo iz pripadnosti SZDL kot družbeno-politični organizaciji.

Ustava je opredelila SZDL kot »najširšo oporo družbeno-politične aktivnosti in družbenega samoupravljanja delovnega ljudstva«.

V vseh uradnih dokumentih SZDL je ta organizacija konceptualno postavljena v družbeno-politični sistem kot odprta demokratska tribuna za izmenjavo in boj mnenj na socialističnih pozicijah. Tako občani, ki so člani SZDL, na demokratski način vplivajo na samoupravne organe. V nobenih dokumentih (razen v omenjenih tezah!) pa ne najdemo določil, po katerih bi bila SZDL politični nosilec oblasti ali posrednik med samoupravno in politično strukturo družbe. (To je sicer klasična funkcija političnih partij v večstrankarskih ali enopartijskih sistemih. Torej je izbiranje kandidatov ena glavnih političnih pristojnosti teh strank!)

Mislimo, da bi uveljavitev v tezah določene vloge SZDL deformirala to organizacijo in negativno vplivala na perspektivni razvoj družbeno-političnega sistema. Ta nevarnost je vedno bolj aktualna, saj družbena praksa in znanstvena dognanja že opozarjajo na nevarno tendenco teokratizacije družbeno-političnega življenja, ki se kaže s politiko pritiska različnih (ne) formalnih skupin, s povezovanjem managerskih struktur skozi vso organizacijo družbe od gospodarske preko politične do kulturne sfere in podobno. Pa tudi dobršen del članstva SZDL je politično premalo mobilen, neizdiferenciran, premalo družbeno aktiven in vodstva so marsikje še zelo odtujena od članstva, od socialne baze organizacije.

Krepitev osnovnih elementov in oblik socialistične demokracije v družbeni bazi je politično še toliko bolj pomembna danes, ko razvijamo samoupravni sistem tudi na vseh višjih ravneh dejavnosti in organiziranosti družbe. Samoupravna politika v republikah in federaciji je v odločilni meri pogojena z razvitostjo političnih oblik in z ekonomsko močjo samoupravnih odnosov v osnovnih celicah družbe.

Na osnovi navedenega predlagamo:

1. Posamezni kandidati, ki jih predlaga kandidacijska konferenca SZDL, morajo biti sprejeti na dveh tretjinah zborov volivcev oziroma zborov delovnih skupnosti. (Dopuščamo tudi drugačno kvoto; to je stvar strokovne ocene in politične odločitve od ustave pooblaščenih organov.) Zbori volivcev morajo torej obvezno razpravljati o predlaganih kandidatih. (To naj bo samo možnost!) SZDL bo tako nastopila pred občani z izdelanim programom družbenega razvoja. Povedati bo morala, katere delovne, strokovne in moralno-politične kvalitete izbranega kandidata zagotavljajo, da bo prav ta kandidat najbolj realiziral dogovorjeni program razvoja na posameznih družbenih področjih. Takšen demokratski postopek verifikacije bi omogočil, da bi občani dejansko in neposredno vplivali na glavne naloge družbenega razvoja. Torej bi se volilci po demokratski razpravi odločili za tistega človeka, ki bo te naloge sposoben najbolj uresničiti s svojo dejavnostjo v samoupravnih organih.

2. Zbori volivcev morajo imeti pravico, da ob enakih pogojih kot kandidacijska

konferenca postavljajo nove kandidate.

Menimo, da morajo biti osnovne dolžnosti in pravice občana v kandidacijskem in volilnem procesu določene v volilnem zakonu, ki mora popolnoma upoštevati ustavo, pravilniki pa morajo zagotoviti največjo demokratskost, učinkovitost in racionalnost političnih priprav in postopkov kandidiranja teh volitev. Pravilniki SZDL morajo zagotoviti samoupravnost vseh faz političnega procesa — od sestavljanja programov dela, kristalizacije osnovnih problemov do nasprotij in izbora glavnih nalog ter opredeljevanja kriterijev za nosilce posameznih javnih funkcij. Na ta način se bo SZDL afirmirala kot najširša demokratska družbeno-politična organizacija in bo resnično delovala kot politična osnova in opora samoupravljanja delovnih ljudi. Sistem socialistične demokracije pa bodo nadalje poglobili in razširili v tolikšni meri, kolikor nam to omogoča sedanja družbena struktura in razmerje sil v družbi. S tem bodo odprte možnosti za permanentno revolucioniranje, demokratizacijo in humanizacijo naše družbe.

Tone Remec

ZAPOSLOVANJE

PRIPRAVN- NIKOV

Ko je že pripravnik, marsikateri študent skriva upa, da po končanem študiju ne bo ostal brez zaposlitve in ustreznega dela. Seveda pa bo predvsem upoštevanje zakona o obveznem sprejemanju pripravnikov ta zakon uveljavilo. Najprej

bom skušal pokazati na tiste pojave, ki bodo realizacijo zaposlovanja pripravnikov zavirale, nato pa bom poskušal razmišljati o tem, kaj je potrebno storiti.

Če prebiramo naše časopise (npr. Delo), revije (npr. Moderna organizacija), publicirane analize o kadrih, kadrovanju in izrabi delovnega časa, lahko mnogokrat naletimo na negativne pojave. Opisimo nekatere od njih in jih kratko komentirajmo:

1. Podatki kažejo, da je izobrazba delavcev na delovnih mestih, ki zahtevajo visoko in višjo izobrazbo (VS delovna mesta) neustrezna, ker so delavci z nižjo izobrazbo — npr. srednjestrokovno šolani SS delavci (ali nižje strokovni kadri na VS delovnih mestih; na SS delovnih mestih pa so nižji strokovni delavci).

Čeprav je res, da višja izobrazba samo povečuje možnosti za uspešno delo — tako velike razlike, kot so pri nas, ne bi smele biti, posebno še glede na kriterije merjenja uspešnosti dela.

2. VS kadri (zlasti v strokovnih službah gospodarskih organizacij in občinskih skupščin) so zvečne slabo izkoriščeni, premalo prodorni in imajo premalo možnosti za skupinsko delo; moderna tehnologija, ki je osnova gospodarstva, pa se slabo in počasi razvija.

Teh pojavov so krivi.

— Šole, ker modernim dosežkom ne sledijo vedno zadosti hitro (npr. uvajanje aplikativne sodobne tehnologije ali sodobne strojne obdelave podatkov);

— gospodarske organizacije; ker ni sistematičnega usposabljanja na delovnih mestih, lahko »klik« blokirajo pozitiven razvoj; s tem je povezana slaba »oteklinja« oziroma sploh ni objektivnih kriterijev napredovanja;

— VS kader sam; ker se po eni strani prehitro prilagodi splošni »klimi« oziroma uveljavlja le svoje prestižne ambicije. Če se ne prilagodi, pa odhaja v druge organizacije (opazna je zelo visoka fluktuacija mladih VS kadrov) oziroma v tujino (zlasti odtok »tehničnih možganov«).

— nestabilni gospodarsko-pravni instrumenti.

3. Sprejemanje novih kadrov velikokrat ni odraz potreb, potence ali sposobnosti in talentov, ampak je prepuščeno naključju oziroma drugim, še večkrat kritiziranim ekscesom (strici itd.).

Navedene pojave omenjam zato, da bi se pokazale potencialne težave pri uveljavljanju zakona o pripravnikih. Vseeno bi morali pri uresničevanju tega zakona upoštevati tudi naslednje:

1. V vsaki gospodarski organizaciji (zavodu oziroma občinski skupščini) bi moral biti podoben časovno določen program uvajanja pripravnikov na vseh področjih v organizaciji, ločeno po strokah (npr. ekonomist bi moral spoznati delo v komercialni, računovodstvu, obdelavi podatkov, načrtovanju itd.). Smisel tega uvajanja je, da pripravnik organizacijo spozna, da ga med pripravniško dobo spodbujajo (nagrajujejo) in da ga po pripravnstvu razporedijo na primerno delovno mesto.

Usposabljanje na delovnem mestu je za vsakega delavca (ne le pripravnika) odločilno za delovni uspeh.

2. V vsaki gospodarski organizaciji (zavodu oziroma občinski skupščini) bi moral biti nekdo odgovoren za usodo pripravnikov in za izvajanje programa. Zazeleno bi bilo seveda, da je ta »kdo« industrijski psiholog oziroma industrijski pedagog, ki bi koordiniral uvajanja na posameznih delovnih področjih.

3. Določeni naj bi bili ukrepi proti organizacijam in odgovornim ljudem, ki zakona sploh ne bi uresničevali ali pa le deloma.

Z uspešnim uvajanjem pripravnikov bi verjetno imeli več možnosti preprečiti tako imenovane generacijske konflikte in omogočiti organsko rast organizacije. Nadalje bi bilo treba omeniti dejstvo, da se v razvitih državah znanje na »konjunkturi« področjih (npr. elektronika, kemija) vsakih pet let podvoji; to na vsak način zahteva nove kadre (glede na to, da leti imajo vsaj del novega znanja).

Seveda kljub vsem možnim »varnostnim« ukrepom še vedno ni zagotovljeno, da bo zakon zaživel, ker se bo lahko dogajalo, da bodo nekatere organizacije na kakršenkoli način skušale dokazovati, da so ji neveljani pripravniki le breme; ali pa pripravnikom ne bodo dajali dela in jim nasploh ne bodo posvečale zadosti skrbi.

Mogoče bi tud študentska organizacija morala kaj ukreniti (ne le razmišljati).

Vito Soukal

Novembra letos je bila v dvorani KZSZ redna skupščina študentov naše fakultete. Poleg dekana medicinske fakultete prof. dr. Janeza Fetiha in prodekanov prof. dr. Vargazona in prof. dr. Sedeja ter številnih predavateljev so se skupščine udeležili še podpredsednik IS SRS tov. Vinko Hafner, predsednik republiškega zbora za zdravstvo tov. dr. Mozetič, sekretariat za zdravstvo je zastopal tov. Pečar, Slovensko zdravniško društvo dr. Dolenc, univerzo generalni tajnik tov. Grgič, UO ZSJ v Ljubljani tov. Slander, MF v Zagrebu pa tov. Sušak. Zanimanje študentov je bilo izredno, saj se je skupščine udeležilo kar 128 (ali 91 odst.) delegatov od 140 vabljenih.

Po izvolitvi skupščinskih organov je zaradi odsotnosti predsednika FO ZS je o dosednji dejavnosti FO poročal dotodanji podpredsednik Aleš Breclj.

FO je skupaj s SZD in stažisti predlagal ustanovitev sekcije stažistov. Naloga tega organa je, da skuša najti čim boljše pot do ureditve tega perečega vprašanja. Medtem ko je plačevanje stažistov zaenkrat urejeno, vendar programa dela, ki naj bi ga stažist opravil, sploh ni.

14. junija letos smo se udeležili sestanka medicincev in stomatologov v Zagrebu, kjer smo podprli zahtevo za spremembo zakona o odpravi akademskih naslovov in zahtevali, naj se ponovno uvedejo naslovi »dr. medicincev« in »dr. stomatologov«. Pojavilo se je tudi vprašanje ustavnosti tega zakona.

Sodelovali smo v razpravi o novem zakonu o visokem šolstvu. Čeprav je bil rok za sestavo pripomb zelo kratek, še vedno ni prišlo do skupščinske debate.

Pred nami je bilo tudi vprašanje podaljšanja študija medicine na 6 let. Zastopali smo mnenje, da od podaljšanja samega ni kaj pričakovati, če ne bo tudi kvalitativnih sprememb. Podaljšanje bi moralo iti na računih kliničnih in tistih predmetov, ki so prvenstveno važni za bodočega zdravnika splošne prakse. Zai smo dobili to vprašanje tako pozno, da takrat nismo mogli svojih pripomb podrobno in natančneje obrazložiti.

V zvezi z intenzifikacijo študija je FO poslal dekanatu predlog o objavi podrobnih programov vaj in predavanj iz vseh predmetov pred začetkom predavanj. Temu pozivu so se odzvali vsi inštituti in vse klinike, razen stebrov medicine: interne kirurške klinike. »Zahtevamo take odnose med fakulteto in klinikami, da bi fakulteta imela moč vplivati na izvedbo kliničnega pouka,« je poudaril Aleš Breclj.

FO se je tudi udeležil junijskega zborovanja v naselju, kjer je bila poudarjena zahteva študentov za izboljšanje materialnega stanja študentov in vsega šolstva, za zaposlovanje diplomiranih kadrov in po večjih samoupravnih pravicah študentov.

Študentje MF so sodelovali tudi v razpravi o reorganizaciji ZSJ.

Študijska komisija na fakulteti je razpravljala o možnosti prestopanja s stomatološkega na medicinski oddelek. FO se ni strinjal s prestopanjem pri obstoječih kriterijih za sprejem novincev, ki so za sprejem na medicinski oddelek oostrejši. Možnost prestopanja bi prišla v poštev, če bi se kriteriji izenačili.

V preteklem obdobju smo imeli v programu izdajo publikacije INFORMATOR, ki naj bi služil novincem kot vsesplošna informacija ob vstopu na MF. Dekanat je predlog z odobravanjem sprejel in nam je tudi pripravljen vsestransko pomagati, predlagal pa je, da bi počakali na sprejetje novega statuta. Ta predlog smo osvojili in je zato naše delo z novinci potekalo v smislu informativnega sestanka, ki sta se ga udeležila tudi oba prodekana.

Podpredsednik FO je še seznanil prisotne, da bo prihodnje leto aprila XI. strokovni kongres študentov medicine in stomatologije in pozval študente, da se kongresa udeležijo v čim večjem številu, po možnosti aktivno.

Omenil je tudi oživitve stare študentske tradicije — bručovanje študentov MF v SN, ki je bila za nekaj let prekinjena. Na koncu svojega poročila je posebej pohvalil delo študijske in strokovne komisije ter uredniški odbor Medicinskih razgledov.

Po poročilu blagajničarke Jane Borštnar je šedilo poročilo strokovne komisije, ki ga je podal Jože Drinovec. Poudaril je, da strokovno, znanstveno-raziskovalno delo na naši fakulteti ne zavzema tistega mesta, ki nam po pomembnosti gre. Kljub temu, da je mnogokrat odnos do mladega raziskovalca nepravilen, se jih le nekaj odloči za tovrstno izpopolnjevanje. V preteklem letu so študentje MF izdelali 10 strokovnih del, od katerih so 4 dobila Prešernovo nagrado za študente ljubljanske univerze, s šestimi pa smo se udeležili X. strokovnega kongresa medicincev in stomatologov v Zagrebu, kjer so bila v glavnem dobro sprejeta. Na koncu je pozval vse inštitute in klinike, naj omogočijo strokovno delo vsem, ki to želijo.

Blaž Rozman je v poročilu komisije za skripta že uvodoma poudaril, da so sklepi univerzitetne študijske komisije, po katerih naj bi študentje v prvih letnikih imeli slovenske učbenike, v višjih letnikih pa bi počasi uvajali tudi strokovno literaturo v tujih jezikih, ostala le na papirju. Tudi MF ni izjema. Povedal je rezultate ankete, ki so pokazali, da so nekateri učbeniki neobhodno potrebni, drugi pa bi naj prišli na vrsto čim prej. Delno bodo to vrzel izpolnili učbeniki, ki so v programu prihodnjega leta. Edini problem za pomanjkanje slovenskih učbenikov ni denar, saj je lanska vrsta ostala neizkoriščena.

Iz poročila socialno-ekonomske komisije je razvidno, da dobiva zelo malo študentov naše fakultete finančno pomoč v obliki štipendije ali kredita, pa še večina le-teh komaj sega do povprečja. Naloga prihodnje komisije bi naj bila v tem, da z anketo čim natančneje ugotovi materialno stanje študentov naše fakultete in prikaže odgovornim forumom.

Poročilo športne komisije Andreja Zajca nas je natančneje seznanilo o športni aktivnosti na naši fakulteti. Poleg obvezne telesne vzgoje v prvem letniku in fakultativne vadbe v ostalih letnikih, organizira športno društvo smučarske tečaje, izlete, tekmovanja v najrazličnejših športnih panogah in sodeluje na športnem področju z drugimi ljubljanskimi fakultetami. Zavzema se za uvedbo obvezne telesne vzgoje tudi v drugi letnik.

Iz poročila JORMASMISA je bilo razvidno, koliko študentov je sodelovalo na inozemski praksi, in to, da se selekcija ukvarja s precejšnjimi finančnimi problemi, ki gredo v precejšnji meri na pleča praktikanta.

Eldar Gadžijev nas je seznanil s pravimi za enajsti strokovni kongres medicincev in stomatologov. Z delom se ukvarja veččlanski odbor, ki skuša najti najboljše in najcenejše rešitve. Delo je usmerjeno v organizacijo strokovnega dela samega na eni strani in organizacijo prehrane, nastanitve, družabnega življenja ipd. na drugi. Največji problem so finančna sredstva.

Poročilo glavnega urednika Medicinskih razgledov Martine Zunc nas je seznanilo z usmerjenostjo te revije. Poudarila je, da je to strokovno glasilo in predvsem to, ne pa servis, preko katerega bi si z reklamami ustvarjali finančna sredstva, čeprav bi jih revija tudi sama potrebovala. Raje kot da bi odstopili od tega načela, delajo brezplačno sami člani uredništva. Naročnikov MR je dobrih 1400. Zai je med temi vse premalo fakultetnih učiteljev. Ta podatek bi lahko ponazoril, koliko se le-ti zanimajo za delo študentov.

O delu OO RK na MF je govoril predsednik Ivan Bindas. Povedal je, da je bila najuspešnejša krivdajalska akcija. Imeli so tudi številna predavanja s področja RK in medicine. Organizirali so izlet v Gorico, od tam pa še v Tolmin in bolnico Franja. Letos se je 15 medicincev vključilo v ekipo prve pomoči, ki bi naj pomagala pri večjih nesrečah in katastrofah. Študentje V. letnika so bili v otroških kolonijah, kjer so opravljali delo sanitarnega referenta. V bližnji prihodnosti imajo v programu organizacijo dela na terenu.

Igor Rovnik nas je seznanil o delu študijske komisije. Anketa, ki jo je izvedla ta komisija, je pokazala, da je v študentskih vrstah mnogo kritike na račun sedanjega študija medicine in stomatologije. Mnogo kritike leti na neprimerne vaje, predvsem pri interni medicini in kirurgiji. Rezultat teh pomanjkljivosti je nezadostna klinična izobrazba. Predlagal je, da bi namesto fizične prisotnosti na vajah vodili evidenco o opravljenih delih. Čutiti je, da so vaje na manjših klinikah, kjer so programirane, dosti boljše. Na večjih klinikah pa kvaliteta vaj odvisna od tistega, ki vodi. Glede predavanj menijo ranci, da jih je preveč. Ko

predlagajo vrsto sprememb vsebine pouka. Mnogo pripomb je bilo glede študijskega režima: o izpitnih rokih, o načinu izpraševanja in tako dalje. Urniki morajo biti stalni in so stvar fakultete, da jih naredi. Študentje si želimo domačih učbenikov in skript, predavanj s področja psihoterapije, večji poudarek praktični usmerjenosti in čim bolj racionaliziran študij.

Predstavniki MF v UO ZSJ Marjan Hrušovar je prisotne seznanil s svojim področjem dela. Ukvarjal se je z zdravstvenim varstvom študentov. Povedal je, da je to vprašanje, čeprav že reševano, še vedno nerešeno. Dobra volja na začetku se vse bolj umika formalizmu in izmikanju dokončnega reševanja tega perečega problema.

Potem ko je nadzorna komisija poročala o pravilnem poslovanju FO, je bila izglasovana.

Po odmoru se je razvila obširna diskusija. Najprej se je prijavil dekan MF prof. dr. Fetiha. Pohvalil je delo skupščine in poudaril svoje mnenje, da je mrtvilo zadnjih let le prešlo. Postavil se je na stališče, da ne moremo govoriti o fakultetnih učiteljih in študentih posebej, pa tudi ne le o teh skupaj, kadar omenjamo našo fakulteto, marveč predstavljajo fakulteto vsi: od fakultetnih učiteljev in študentov, pa vse do snazlik in kurirjev. Govoril je še o pomembnosti združitve kliničnih bolnišnic s fakulteto, o nujnosti sprejetja zakona o visokem šolstvu in o 6-letnem študiju, ki bi naj prinesel več praktičnega znanja. Na koncu je opozoril študente tudi na to, da imajo svoje dolžnosti, katerih pa ne izpolnjujejo vedno najbolje.

Naslednji diskutant, predstavnik FO MF v Zagrebu, je sporočil pozdrave zagrebških kolegov, ki se ukvarjajo s po-

dobnimi problemi: staž, strokovni nazori, zaposlovanje, strokovni izpit. Opisal je njihov način študija po turnusih, ki izgleda boljši, vendar pa z njim še vedno niso zadovoljni.

V nadaljnjih diskusijah je bilo slišati vse tisto, kar je do neke meje pokazala že anketa: več praktičnega dela, boljše vodenje študija, o diferenciaciji študija, o pravičnejšem ocenjevanju itd. Mnogo pikrih je bilo izrečeno tudi na račun pomanjkanja pedagoških lastnosti nekaterih sicer priznanih strokovnjakov na področju medicinskih znanosti.

Na koncu smo se zedinili še za podporo novim smernicam ZS. Nova struktura študentske skupnosti MF, ki ji bo letos predsedoval bivši podpredsednik FO Aleš Breclj, bo že delovala v obliki, ki bo funkcionalnejša in sposobna nuditi študentom dovolj zanimivih oblik delovanja, da se bodo v čim večjem številu soudeležovali.

Ena najuspešnejših skupščin študentov medicine in stomatologije je končala svoje delo z izglasovanjem naslednjih sklepov.

1. Vse katedre naj znova uvedejo anonimno anketo ob koncu predavanj in ob izpiti (izkušnje kažejo, da tako lahko zaimemo mnogo koristnih predlogov); odgovore bi zbirali in obdelovali študentje sami ali katedra, ki pa naj bi z njimi seznanila študente.

2. Zahtevamo, naj vse klinike objavijo minimum praktičnih del in zagotovijo ter kontrolirajo izvedbo.

3. Vse katedre naj takoj ob pričetku pouka objavijo seznam predavanj in vsaj tekočega semestra.

4. Da bi izboljšali raven klinične izobrazbe, predlagamo spremembo organizacije vaj po zgledu zagrebške Medicinske fakultete (delitev študija kliničnih letnikov na teoretični in praktični del in obvezna počitniška praksa). Začasno pa bi predlagali vsaj predizpitne praktikume.

5. Fakulteta naj poskrbi, da se pouk začne ob predpisanim roku. Potrebno bi bilo, da dekanat pravočasno pripravi urnike za ves pouk, pri tem naj sodelujejo tudi študijski referenti letnikov.

6. Takoj je treba izdati slovenska skripta ali učbenike za vse predmete prvega letnika.

7. V višjih letnikih je potrebno čimprej napisati knjige za vse predmete, kjer ni ustreznih drugih skript ali učbenikov.

8. Predlagamo uvedbo izčrpnega pismenega izpita, ki bo garancija, da študent obvlada osnove predmeta.

Kot kratkoročni ukrep, ki naj se tako izjva predlagamo:

a) Za klinične predmete izčrpnější ustmeni izpit, ter več seminarskih nalog, ki se naj ocenjujejo.

b) Za predklinične predmete isto kot za klinične, poleg tega pa uvedba pismenih izpitov oz. izčrpnější že obstoječe pismene izpite.

9. V okviru reorganizacije ZS želimo, da sodelujejo naši predstavniki tudi v pedagoško-znanstvenem svetu in upravnem odboru. Ti predstavniki imajo glasovalno pravico o vseh vprašanjih. Kot najvišji fakultetni organ naj se ustanovi skupščina fakultetnih učiteljev in študentov.

10. Zahtevamo uvedbo obvezne telesne vzgoje v drugi letnik, s perspektivo, da se kasneje uvede v vse letnike.

Marinka Milavec
Marjan Hrušovar

Zbora študentov, ki je bil 17. 12. 1968, od 16.—19.30 ure, v mali dvorani Študentskega naselja, se je udeležilo približno 300 študentov. V imenu prisotnih so bili sprejeti naslednji najvažnejši sklepi:

1. NASPROTUJEMO VSAKI DELNI (PA ČEPRAV SAMO ZACASNI) RESITVI NA PODROČJU SOCIALNEGA VARSTVA ŠTUDENTOV IN NJIHOVIH NEZAVAROVANIH DRUŽINSKIH ČLANOV.

Smo proti sprejemu zakona o zdravstvenem varstvu študentov, po katerem bi bili zavarovani tisti študentje, ki niso zavarovani preko svojih staršev (18 %). Vsak študent mora biti zavarovan po statusu, prav tako njegovi nezavarovani družinski člani (zakonec ali otrok). Zahtevamo takojšnjo rešitev teh vprašanj, ki so bila postavljena že v juniju. Naši predstavniki naj postavijo v skupščini SR Slovenije javno vprašanje: Kdo v izvršnem svetu je odgovoren, da naše zahteve na področju socialnega varstva študentov kljub obljubam še niso uresničene?

2. VSAKO SPREMINJANJE RAZMERJA MED SUBVENCIJAMI DOMOV ZA LEŽIŠČA IN SUBVENCIJAM ZA HRANO JE PREURANJENO.

Izobraževalna skupnost naj zato ne sprejme nobenih odločitev v tem smislu. Posledice bomo skupaj s strokovnjaki izdelali možne variante in prikazali posledice posameznih variant. Sele nato se bomo odločili za morebitno spremembo omenjenega razmerja.

3. NASPROTUJEMO FORMIRANJU POSEBNIH ŠTUDENSKIH VOJASKIH ALI NA POL VOJASKIH ODREDOV.

Študentje naj bomo za primer vojne vključeni (porazdeljeni) v redne enote. Krepiti je potrebno fizično pripravljenost študentov. Sredstva zato naj ne bremene (povečujejo) proračuna JLA, temveč naj dotekajo direktno. Daleč pomembnejša od fizične pripravljenosti pa je zavest ljudi, njihova pripravljenost braniti našo družbeno politično ureditev.

4. ŽELIMO SE POVEZATI Z DRUGIMI ŠTUDENTI, KI STUDIRAJO V SLOVENIJI (MARIBOR, PIRAN) V ZVEZO ŠTUDENTOV SLOVENIJE.

Samo še študentje nismo povezani v republiško organizacijo (ZS, ZM), temveč direktno v ZSJ. Sodimo, da daljšega odlašanja, v katerih deluje ZS v naši republiki, ni ukidanje sna.

temveč za vse študente, ki študijomunizma za sada imamo samo komunizem, povezava študentov na revni niso sjajni.

Komunizam če se igrati u pozorištu.

Ne zanima me u kome ču društvenom poretku biti mrtav.

U komunizmu če verovatno postojati ovo sunce, ovaj vazduh i ova voda. A to je više od pola uslova za srećan život.

TRAGEDIJA BREZ KATAZRE

Spoštovani!

Odločitev, da bom to pismo poslal Vam, mi ni narekovala potreba, da bi v ganljivem navalu navdušenja videl v Vas Franca Križnika, študenta teologije, ki je imenitno razkril farizejsko podobo dela slovenskega klera. Moja odločitev je plod spoznanja, da Vaše pismo Našim razgledom začenja naše kulturne razmere globlje, kot se zdi na prvi pogled.

Spominjam se Vaših polemik z nami. V navdušenju smo jih imenovali — dialog (svoj čas v Tribuni). Pomenile so zares nekaj novega; pomenile so, da krščanstvo ni fosil, ki gnije v lemenatu in cerkvah, ampak da je živa in kreativna misel. Misel, ki se sicer razlikuje od marksistične, vendar ji nikakor ne gre odrekniti kvalitete. Čutili je bilo, da je prišlo do pozitivnih premikov, da se je nezaupanje — ta kapital preteklosti — začelo topiti. Pravim, verjeli smo, Vaši prispevki so nas prebujali o tem. Nato pa se je vse skupaj zelo mučno končalo z »afero Gajšeka«. Marsikaj, kar takrat nismo mogli razumeti, je sedaj v Vašem pismu pojasnjeno. Menim, da je pojasnjeno odkrito, pošteno in z veliko mero poguma.

Z vašim pisanjem se danes znova odpira možnost, da pretrgani stik znova vzpostavimo. Pogoji za vsem koristen dialog so tu.

Dejali ste, da si katoličani v nazorsko pluralističnem svetu ne laste več vloge razsodnika in posestnika večnih resnic. Vemo, da si marksisti ravno tako ne žele nič podobnega, torej smo prišli nekako do skupnega stališča, da mora biti področje kulture in umetnosti avtonomno. Toda, če smo se znebili nazorskih fiksnih idej, ki so naše nazore o umetnosti in kulturi opredeljevale tako ali drugače — ali smo se uspeli znebiti vpliva v bistvu birokratsko-lastniških struktur in teženj, ki se proglašajo za edino zveličavne interprete — splošno nacionalnih interesov? Zdi se mi, da se nam kaj takega še ni posrečilo, kljub naporom. Kajti vedno bodo magične banalne formule, ki jih bo vsiljeval tako katoliški kler kot dogmatsko-birokratske sile marksizma. Eni in drugi bodo tožili in obtoževali v imenu nekakšnih moralnih principov, ki pa jih nenehno ugonablja ravno njihovo nezaupanje in nihilizem. Ta dvojnost je tragika naše trenutne situacije. Kje je vzrok te dvojnosti, kaj storiti, da bi jo odpravili?

S tem, na videz preprostim vprašanjem so se ukvarjali že mnogi naši predhodniki in tudi sodobniki. Dvome o naši resnični moči, da bi premostili to drobnjarsko dimenzijo pojmovanja vsega, kar nas pogojuje kot nacionalno, zgodovinsko in nazorsko skupnost, najbolje pojasnjuje Edvard Kocbek v svojih Pričevanjih. Stisko razumnika nam razodene v vsej grozljivi viziji. Kocbek pravi: »Ne vem, kaj se bo po vojni zgodilo z nami, kljub temu pa me zadnji čas vse bolj napolnjuje prešerna želja, da bi revolucionarni val od vzhoda zasegel vso Evropo do Rokavskega preliva in da bi se komunizem sprostil v Franciji, Italiji, Španiji, prav v teh jasnih latinskih deželah, ki so najbolj zmožne ravnotežja med mislijo in dejanjem, med zgodovino in mestjanstvom, med nebom in zemljo. Če komunizem ne bo segel tako daleč v tej edinstveni cezuri razvoja, se bo žal ustavil v Srednji Evropi in se verjetno sploh zaustavil. Takrat se bo Evropa razdelila na dva dela in za nas Slovence bo prav usodno, če se bo tista strašna črta potegnila ob naši narodni meji, ki ne bo sposobna ozmoze. V nevarnosti takrat ne bodo le naše pravične in življenjsko pomembne mejne zahteve, temveč bo ogrožen tudi tisti povojni očiščevalni proces, ki ga moramo izvesti le brez idejnega in političnega pritiska. Na meji med revolucijo in kontrarevolucijo bomo morali takrat izpolnjevati družbene in moralne zahteve, ki presegajo zmogljivosti majhnega in moralno zapletenega naroda. Preveč zahtevna budnost na meji med vzhodom in zahodom bo zavila vzpostavljajočo sproščeno razmerja med snovno in duhovno sfero, vsem pa bo pritisnila na komplekse nazorske kulture in jih še bolj zapletla. Zato je bolje, da vsa Evropa sprejme nase velike ustvarjalne naloge, ki bodo nastale po vojni na revolucionaren način, in poskušati z njim očiščevalni proces, kakor jih bo povzročil marksizem, namesto da jih odvrača na nas in nas s njimi spači ali celo uniči.«

Verjetno se boste vprašali, čemu je potreben ta odlomek iz Kocbekovega dela. Dejal sem že, da mi odlomek razkriva zgodovinsko ozadje naše celotne nacionalne situacije, torej tudi vloge kulture in umetnosti v isti situaciji. Kocbek je na imeniten način ocenil, kaj zmoremo in česa ne bomo zmogli.

Dejstvo je, da se je Evropa ognila ustvarjalnim nalogam, ki so se rodile na revolucionaren način. Brezme le-teh je padlo na nas. Napoved, da nas takšno breme lahko spači ali celo uniči, se danes grozljivo uresničuje.

Smisel ali nesmisel človekove in narodove eksistence je vrsto stoletij pri nas — pojasnjevala katoliška cerkev. Prav tako tudi smisel ali nesmisel — umetnosti. Vse, kar ni bilo v skladu z uradnim stališčem katoliške cerkve, je bilo grešno, zmotno, prekleto itd. Skozl stoletja se je izoblikoval monopol, ki se mu je bilo težko odreči.

Novo razmerje sil po končani revoluciji je odpravilo omenjeni monopol, zamenjalo pa ga je birokratsko optimistično dirigiranje neproblemskega pojasnjevanja naše družbe.

Bili smo priča spopadu dveh birokratskih struktur z različno časovno izkušnjo. Katoliška birokratska struktura je nastopala taktično, milosrčno. Bilo je očitno, da je mogoče sledove preteklosti tudi racionalno izkoristiti. Druga birokratska struktura pa je bila še neizkušena, primitivna, brutalna. Zanašala se je edino na moč, na sredstva za prisiljevanje. Enim kot drugim sta umetnost in kultura pomenila samo sredstvo. Sredstvo lastne organizacije. Vendar do toliko želene afirmacije ni prišlo nikoli, in popolnoma prav je, da se je ta naklep izjalovil.

Danes pritiska na generacije vrsta problemov, ki niso samo problemi iskanja svojega prostora pod soncem, svojega prostora v kulturi ali umetnosti. To so problemi, kako poiskati umetnosti, kako poiskati sebi tisti pravi, resnični motiv bivanja. Naloga ni ravno lahka, nikakor ne. Na koga naj se številna generacija mladih opira? Mar na optimistične vizije stalističnega ali klerikalnega tipa? Naj skozi uničujoče in razkrajaajoče iskanje končno prodre do novih spoznanj? Menim, da je edino zadnja alternativna tista, ki jo mladi rod lahko sprejme za svoje vodilo. Čakanje na odrešilne posege družbe, ki bi s svojim progressivizmom dokončno opravila z vsemi krivicami in napakami — to čakanje bi bilo samomor tako za umetnost kakor tudi za posameznega ustvarjalca. Da je to naivna in utopična predstava o družbi, pa najsi bo tudi samoupravljalška, je več kakor očitno.

Pri svobodnem iskanju je nadvse potrebno sodelovanje različnih nazorskih usmeritev, kajti različna izhodišča lahko služijo za boljše in boljše spoznavanje

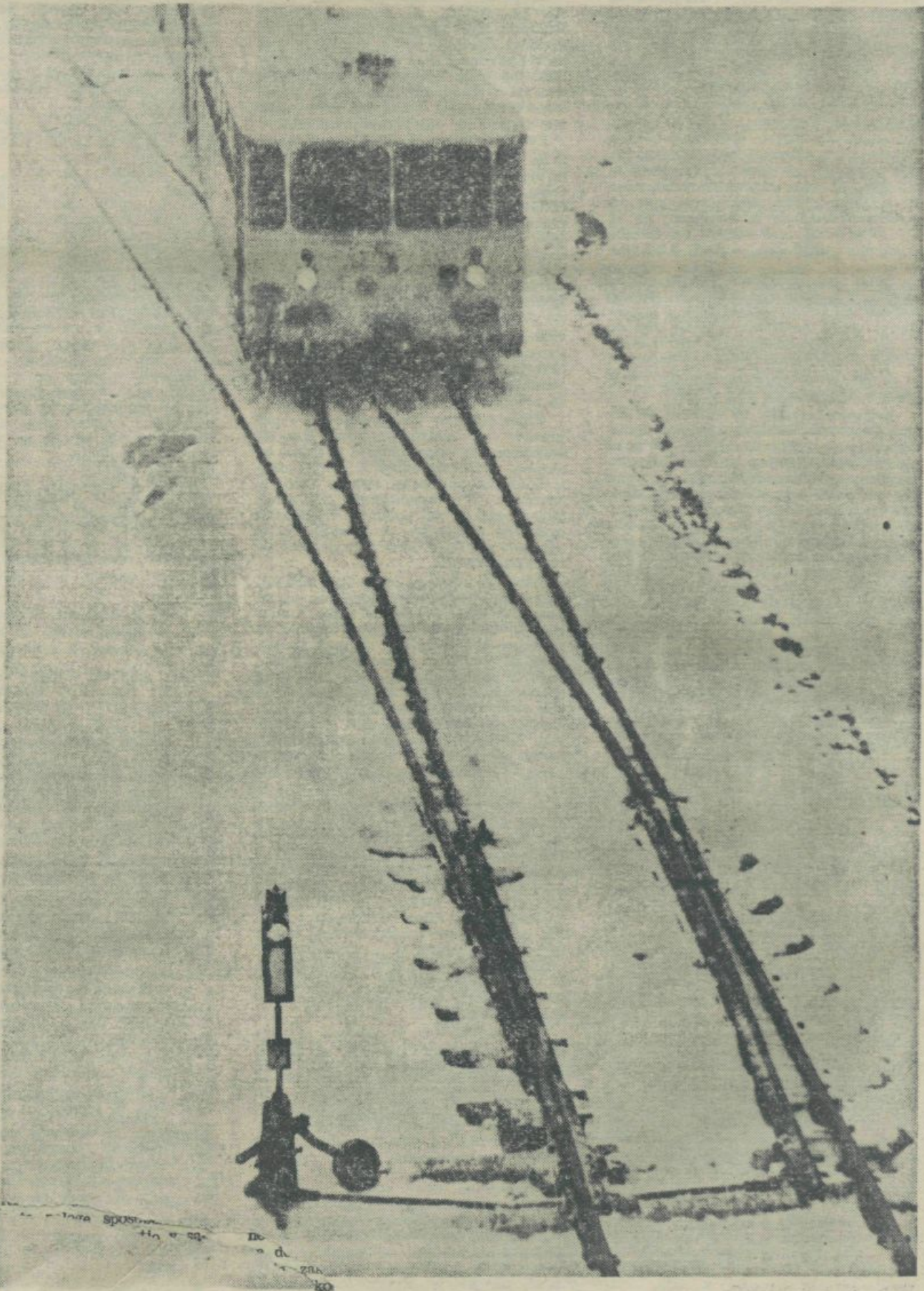
človeka in sveta. Knostransko iskanje v kompliciranem svetu nas bo kvečjemu osamilo in naredilo v taki meri nevredne soljudi, da bomo sicer veliko govorili o bratstvu med ljudmi dobre volje, o sodelovanju, o razumevanju ipd., v resnici pa bomo nemočni, lažni preroki svoje osamljenosti.

Zgodovina nam skopo meri nastope v svojih pomembnejših igrokazih. Prvič smo delali zgodovino v revoluciji, sedaj pa to preteklost betežno zapravljamo, niti umetnosti ne prizanašamo, zmeti se hočemo nad vsem, kar izključuje našo bedo. Povečujemo, naravnost malikujemo tiste sile, ki nas počasi ugonablajo. Ne kristjan ne marksist ob tem ne moreta ostati ravnodušna. Ni veliko podobnih znamenj; pa kljub temu Vaše pismo je eno takih pogumnih znamenj, ki dajejo slutiti spremembo.

Očiščevalni proces, o katerem govori Kocbek, nas je zajel in pritisnil na zapleteno moralno strukturo našega naroda. Toda ni nas samo spačil, ampak je v nas razvil tudi takšne sile, ki so nam prej bile neznane. Zato ima ta proces podobo tragedije, tragedije brez katarze. V tej tragediji nastopajo konservativne sile našega naroda pod skupno masko, pod ravnodušnostjo in strahu, strahu, da bi lahko bile ob svoj sklerotični monopol.

Mogoče bo potrebno veliko časa, da se bodo iz naše tragičnosti začeli prihajati ljudje, ki ne bodo obremenjeni z nezaupanjem, zlaganostjo in strahom, ampak bodo imeli tiste človeške kvalitete, ki mi bi bile skupne vsem ne glede na nazorsko opredelitev.

Prejmite moj iskren pozdrav!

BARB — MIRO ROVNIK: VLAK

MOMA DIMIĆ

SUNCE

U svetu sam bio
i video —
Ljudi ne umeju ništa da viču.
Ništa oni ne umeju da viču!

A ja kad bih imao
moju ženu,
ja bih vikao
svim glasom mojim:
Ovo je moja žena!

Ja kad bih imao
moju radnju berbernicu,
ja bih vikao
svim glasom mojim:
Dodajte, ošišajte se kod mene,
ovo je moja berbernica!

A ja kad bih imao
svaki dan leba,
ja bih svaki dan
vikao ovim svim glasovima mojim:
Ovo je moje sunce, moj leba!

Vidim,
tamo ljudi ništa nisu,
sve ti je kod njih tajna.

LJUDI

Šta su ljudi nego svinje?
I mi i svinje jedemo dud, bre.
Samo što svi e jedu dud dole,
a mi na granama gore, bre.

Šta su ljudi nego svinje?
Kad pojedemo svinje, bre,
duša im bar svinjska ide gore,
a mi bez duše ostajemo dole, bre.

Pa šta smo mi, bre?

PRVI ZAPIS

Vrlo je žalosno kdad za literaturu iz jednog života možemo da odvojimo svega pet pitanja i jednu želju. Ali to je jedino. I to je dosta.
Pitanja je postavila baba Mileva Petrovića u selu Jaloviku 1963 godine 22 jula, u podne.
Baba na oči ne vidi, na uši slabo čuje. Leda je bole. Zemlja je jedva drži. V grobu bi najsigurnija bila.

Pitanja glase:
1. Pošto je sad, da mi je znati, jedna lula, velika ona pušaća, u Beogradu?
2. Jel'još stoji na onaj trg onaj čovek na onaj konj?
3. Jesi li, dete, ženjen?
4. Jel'stvarno moj Ljuba dobar radnik tamo kod vas kako ga falu?
5. Pošteno da mi kažeš, očiju ti, jel'još država tamo oduzima zemlju narodu?
Njena želja:
1. Kad bi mogla da odem opet u Beograd da vidim, išla bi na onaj, na onaj, na onaj, pa na onaj kraj da vidim.

KOLE

To je onaj Kole
što mu tri
mačke
dosadile.

Kole, Kole,
ti li si taj Kole što si
ubio tri šarene, bože, mačke
na mesečini?

Zar si, bre, imao srce, Kole, srce,
da skotnim mačkama izbušiš stomake?
Zar si, bre, imao srce, Kole, srce,
da izbušiš zidarskim keserom stomake?
Zar si imao, bre, srce, Kole, srce,
da utreš, bre, male mačendiće,
da im glave polupaš ko ništa,
Crni Kole.

I ti si mi neki vojnik,
jebem te u glavu blesavu!
I ti si mi neki momak
što se sastaje sa devojkama.
Dabogda te šašavog u svet vodili,
takav ti je isti otac bio!
Zar u ovo mirno vreme
da se ratiš sa mačkama,
bože me sačuvaj gospode!

PANDEH

UZNESE SE IME NJEVOVO KOD ONIH KOJI ŽIVE OKO NJEGA

Rim zreo, i zrenje njegovo padanje njemu,
i pogibelj i padanje njemu.

Vizantija grad je.
Pride Konstantin iz Rima
i primi Vizantiju,
iseče i razvali,
i seče i razvali,
i sazida grad,
i nareče ime njemu
po svom sazdanju
Konstantinov grad.
I carstvovaše u njemu Romeni (Vizantinci),
do kir Manojla cara,
i potom ne carstvuju,
dok ne pride (ne ispuni se) broj godina gnjeva.

Jerusalim svešteni grad, malovremeni,
pre svih gradova pogine i ne bude.

Draživ zmaja, i zmajsko mesto,
ne spasti grad taj od zmajeva paljenja,
no i sam mučeni Savr
moli se za njega,
kao gorko, i opet gorko,
glad, i opet glad.

Damask i Vavr, ujedno umanjuje se,
i utešuje se,
ljudi u njima postaju smerni.

Vavilon sabranje naroda,
čezne i tuži,
jer žalost prima in stuženje.

A Idumeja varvarski narod,
ne ostaje ni bude.
Egipat gori pustinja,
i obudovi i zgori.

Liver, Kalinija i Zaharija,
Ugadanija, Kalavrija,
sve strane one ognjem
sažežene budu i poginu,
Ndiya sabere se i pozveči.

Tarta reka je velika,
prema gradu tom
ime njoj nareče se tarta.
Zbog toga haldejski narodi
nariču se Tartari.
Dva mača, i drugi izidu na zemlju,
jer dvaput im iziđi
na zemlju gnjevom.
Kumani nigde ne budu i poginu.

Rusi vučki poviju i razidu se,
ljuti kaznu primaju,
istapaju se kao vosak od ognja.

Odrin Jedrene gladu pogine
i ogorči se.

Ugri malovremeni budu.

Srblijin malomerni,
i opet zazveči,
prvo smiri se s velikim carem
i potom podigne oružje na njega,
i pobeđi ga kao Isus (Navin)
Amalika i Gavaonite.
Uznese se ime njegovo
kod onih koji žive oko njega.

Bugarin mlad.
I dok se dvoje biju,
treći bude prvi.
A mladost je promena carstva.

Solun obludi
i poslednju muku prima.

Jovan, i Jovanic,
obnizi se, hoće reći indijski.

Miho in Mihailo, nije Mihailo,
sin mihailac,
malo uznese se,
i opet uznese se.

RADOMIR RAJKOVIĆ

I. N. R. I.

I.

Zežio i krv zemlje; samoću bilja ispunjavaš svojom senkom: jeseni lepa, tugo vazduha — još te prepoznajem u oku ptice; još te pred Bogom branim. Jer, nema istine koja nije i Njemu jasna, jer nema zakona koji nije i Njegov. I žezlo, i krv: dve su ruže na Njegovom čelu. Tražim poslušnost pripadnika te vojske: On je Voda. Jeseni lepa, podobno tvoje snage peščano vreme pobeđuje. Pred bogom, tom ikonom poniženih, ja sam onaj koji se voljom nade volji priklanja.

N.

Da li će zlato u tvrdim kulama branitelji zakopati? Nežnost dima, to oružje ljubavnika; eh, kazna je čije izvršenje niko ne može odložiti. Sa svih strana On pohar očekuje. Rizinice u Njegovim kulama sedam brava čuva. Plodovi samoće, plodovi gneva — ko će vas kušati? Vaš miris uništava svetlost: tu, u začaranom krugu života i smrti skapavaju nepoverljivi sleđenici. Siromaštvo te svečanosti nas ne užasava. I sami smo kosti svoje jedva ranjavim mesom ukrasili. Ima li ko da upre prstom u nas pa pita: je li Voda bio na vašoj strani? Sada smo već hrabrost poistovetili sa Božjom odlukom: ni nebo, ni zemlja — ništa nije tako suviše kao što se činilo. Besmisleno voće jedina je hrana koju slobodno uzimamo. Na domaku tih tvrdih kula, u stalnom ratu sa braniteljima; eh, pusto zlato; večnost vremena jedini je pobednik.

R.

Kažem: milosti za vatru. Udišem pepeo. Taj vazduh, otrovna svežina sveta; ta budućnost, jezgro Tvog učenja. Moj Vodo, hoćemo li razoriti prostore gradove? Dok još ima živih među nama. Moj Vodo, Tvoje poslednje reči neka budu urezane na naša čela; od Tebe ni uspomene neće pobeći. Kažem: milosti za vatru. Toj bednoj ljubavnici, na kraju svega — podari svoju zaštitu. Bićeš hvaljen in pred Bogom i pred narodom. Bez obzira što udišem pepeo, bez obzira što mi jezik, kao jezik zmije palaca.

I.

Tako psi laju; vrtiće se isti ti psi. Jao onom ko se rodi: pokolj u zasedi čeka. Nož oštri, zube oštri. Pre zalaska sunca, još jedna će tama pokriti zemlju. I Tebi preči opasnost. Gde da Te sakrijem; i ja sam prvi na udaru. Hajkači, njuškala in šarlatani, svoju krunu već kuju. Bože, tako psi laju, Bože, vrtiće se isti ti psi!

MATIJA BEČKOVIĆ DUŠAN RADOVIĆ

PAROLE IZ DRAME CHE

Ko ima pravo da sumnja?
Samo policija.
Polijski ćemo vas sprovesti u bolji život.
Živela najnaprednija policija na svetu!
Pravi cilj je samo onaj cilj koji je nedostižan.
Nedostižni ciljevi najduže traju.
Zar je tri milijarde godina bilo malo da se ispune snovi čovečanstva?
Svetlije je naše zadovoljstvo od komunizma.
Da li će u komunizmu biti Crnaca, Nemaca i Jevreja?
Da li će se komunizam tako zvati, s obzirom na svoju prošlost?
Da li je čovečanstvo dostojno komunizma?
Komunizam je jedini opravdani razlog za ubijanje.
Posle smrti, naše duše idu u komunizam
Vi imate standard mi imamo lepše ime. Mi imamo lepše ime za vaš standard.
Sinovi oduvek dokazuju da su očevi pali za pogrešnu stvar.
Prva ostvarenja jednakost: da svi mislimo isti.
Menjajte malo politiku — dosta ste menjali ljude.
Mislili smo da je budućnost ono što nam nedostaje.
Komunizam je uvek ono drugo.
Kapitalisti su živi primer kako će proletari živeti u komunizmu.
Komunizam se do daljega odlaže.
Komunizam je ukidanje sna.
Od komunizma za sada imamo samo komuniste, a i oni nisu sjajni.
Komunizam će se igrati u pozorištu.
Ne zanima me u kome ću društvenom poretku biti mrtav.
U komunizmu će verovatno postojati ovo sunce, ovaj vazduh i ova voda. A to je više od pola uslova za srećan život.

poizkusi na začetku
vzeti iz kakšnega
slovarja ali enciklo
pedije jedrnati opis
slovenije
koliko je prebivalcev
rude pašnikov elektri
ke uvoz izvoz
ali pa tudi kaj iz
slovarja ali kaj
slovarja ali kaj
splošnega o narodu

ROMEO IN JULIJA

I.
dajte nam galone vina
dajte nam badel vinjaka
dajte nam blagoslovljene
pleterske slivovke
vpijejo ljudje po hodnikih
in zelenih preprogah
figo se derejo nekateri planinci
sekajoč okoli sebe s cepini
ljudje pa se grizejo med seboj
v levo in desno polovičko
zavija mačka v baržunu
in spušča golobčke
dajte no ljudje saj ste se dovolj
navlažili po vaših kolibah
saj ste se dovolj spraznili
v vaše žene
se krohota pesnik z italijanskimi
čevlji
sicer pa bolje spermiji v želodcu
kot v vagini saj nas je več kot preveč
doda referent za socialno zavarovanje

II.
v grobnico pride romeo
in se neslišno pomeša med
cipe računovodje miličnike
demokrate staliniste maoiste
delavce kmete pijance pesnike
ljudi s klobuki in brez njih
in med ženske z zakrpanimi
najlonkami

III.
o julija dihne romeo
in zalaufa gramofon
potem jo poboža po laseh
in ji reče da bi bilo bolje
če bi imela daljše take kot
je videl v brazil
romeo položi svoje telo na julijo
jo poljubi na popek ki se med
bobnanjem odpre strelja
priključuje mikrofone
oba in se spremeni v plastično
vrtnico
romeo se ne prestraši zaživzga
oj triglav moj dom in odpre
pas za nogavice
strojnica zaropota kosti ropočejo
oko se razlije po steni
ljudje od strahu lezejo v mašino
za mečkanje mesa in črvički
so lačni in se ščipajo

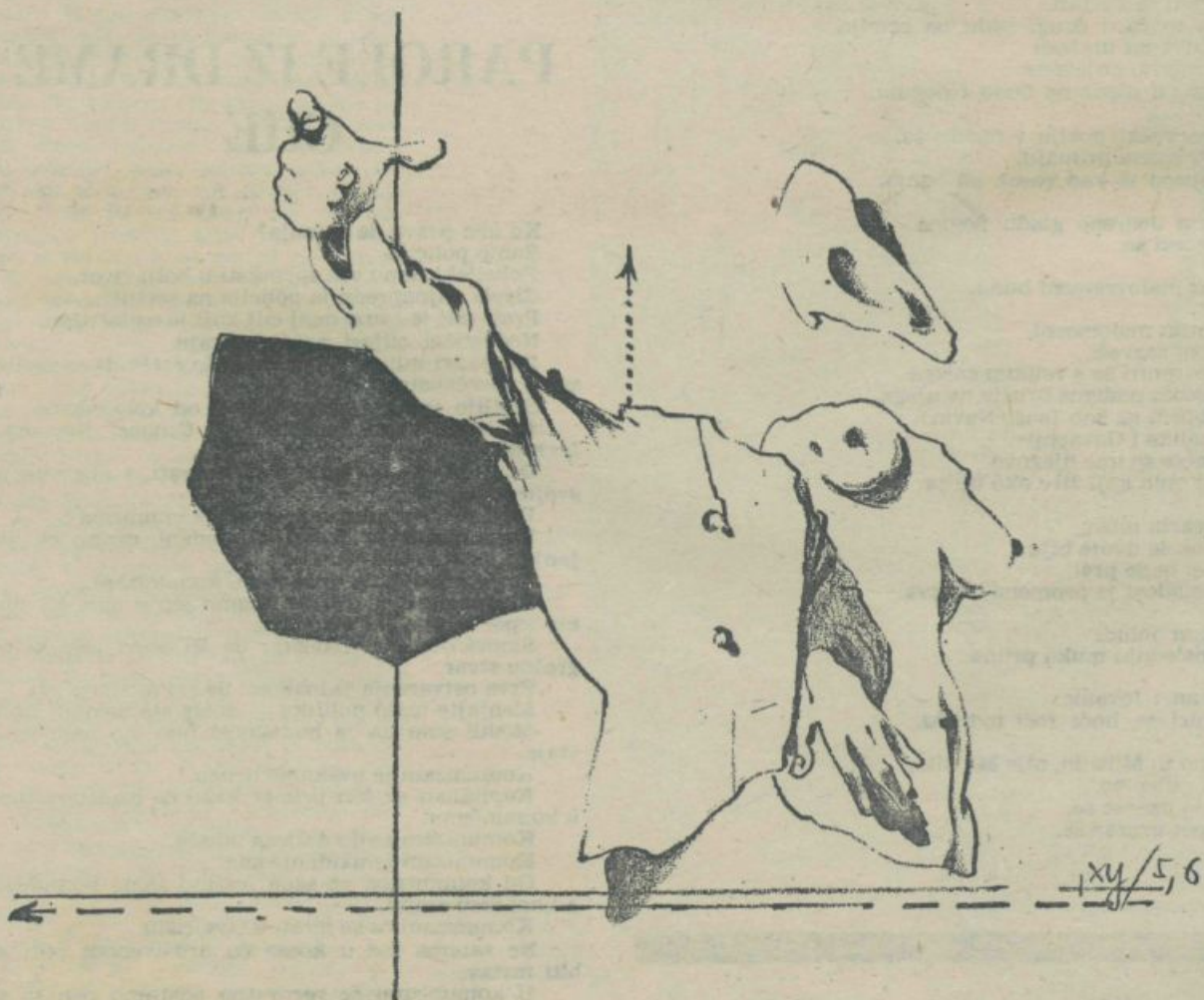

BARD 442

čudoviti vonj po trenju in znoju
se izpremeni v bojni plin
mrtvi na tla
vojna bo in pika ali pa goba
reče romeo in pomaga vstati juliji
na noge popije kozarec mleka
sramežljivo obleče spodnjice
ker niso povsem čiste in se
spomni da mu je mati rekla
romeo romeo zakaj si redno ne
preoblačiš spodnjih hlač
saj veš da se lahko zgodi nesreča
in te odpeljejo v bolnico
in ljudje bodo videli da imaš
umazane hlače
julija romeo te ljubi še bolj
si misli romeo in odide

IV.
romeo se odpelje po junosa
stanujočega pod rožnikom
junos je dvojček in
študira pravo
zdravo reče romeo in
zdravo mu odgovori prijatelj
ter doda že vidim da si spet
stisnjen greva nekaj popit
bova alegro

V.
sedla sta na visoke barske stole
oblazinjene z imitacijo jelenje kože
in pritrjene z medeninastimi gumbi
ki so bili na tisti strani
ki naj bi bila sprednja malo večji
medtom ko so bili na zadnji strani manjši
vzorec na gumbih je bil povsod isti
spila sta vodko iz mirne na dolenjskem
prava scavnica proti ruski ampak
okupacija je okupacija
pila sta iz kozarcev narejenih
nalašč za to vrsto pijače
to so kozarci zgoraj razširjeni so brez vzorec
stojijo pa na uporabnih betičkih
junos je romeov prijatelj
in romeo je stisnjen
prijatelj ga sprašuje za njegovo
patino za nasvete o disperznih barvah
in o češkem kamnu za razmnoževanje
ker romeo drži gobec za zobmi
in se gleda v zrcala nad pultom
se junos razjezi in reče
ti si tipična slovenska svinja
ker mi ne pomagaš
gobezdaš samo standardne stvari
kot je ta usrana patina
iz zmesi šelaka
80 % špirita
in par kapljic paje barve
nato sta šla ven in romeo
spelje iz mesta s prvo prestavo
vidoč to finto pri bratranču bogdanu
ki je bil lansko leto dvajseti
na dirkah za pokal portoroža in to
v težki mednarodni konkurenci
bratranec bogdan se je prejšnji mesec
oženil
romeo pa kozla in kozla in kozla
in je že vse pokozlal

Mrti s kravato in Moje brat
ocal

MICI

FRANCI ZAGORIČNIK ZA PROJEKT

MICI:

OBRAMBNA SREDSTVA

zid krov okna vrata
črta za dimnik črta za
dim kriva črta poti zraven
še ena črta poti

ploskev ploščad zeleni trg
vojščakov bilke so njihova
imena betonski trg velikih
potomci se plazijo po bronu

pregnati to kakor mrčes
nazaj prosim nazaj do
roba fasada bodi čista
nazaj dajte si dopovedat

nazaj prosim gasivci
ali policaji eni ali drugi
nazaj vidite da hočemo
zlepa hočemo velik prostor

zdaj pa naprej premaknite
se naprej do roba prosim
sodelovanje sodelovanje so
delovanje besede golobi srečni

najditelj sreče frfotavih be
sed ali so dresirane se o
glasiglas na valovitih tleh
besede govorijo sebi besede

poletijo okrog na okrog ka
kor da so res poštna letala
daleč in se spet vrnejo v
velikem loku kakor da so

beseda je izgovorjena a je
ne slišiš to je čudovito
lahko govoriš svoje besede
bogovi so se spustili in

nočejo biti več ne vsiljujejo
nam zvočnikov beseda pa
je dana sebi misliš da je
svoboda pa bat pritiska

navzdol impulzi so naravnani
vse je pleglo in tiho
vsi živi ali vsi mrtvi
ki silijo v ospredje in

ki ostajajo zadaj ali
grejo vstran zdaj zdaj
bo udarila grožnja
pomiritve svarilo visi

nad prepadom strah gleda
iz oči in čaka potrpežljivo
čaka nad prepadom strah
so znaki nevihte ali pa niso

potem pa je že prepozno da
bi se kaj zgodilo pol ure
uro dve uri dan leto
tisoč let prepozno več

volja je klavrna zvrča
se v kaos zapustil jo je
duh sveta svet je zapustil
sebe ta tisočletni hip

odkar se je prikazala reši
tev in se sesirila novo
upanje visi v zraku z
novo tisočletno grožnjo

jalovo uspeva osat cvete
krive vere zase prave po
ganjajo laž ubira dolge
korake pesek se prilaga

očem suša zemlji zemlja
počitku misel se pari z
dobičkom zamaščena koža
se sveti svet ugaša

počakajte imeli boste nebesa
»blagoslova ne potrebujemo
»počakajte vrnite se
nudimo vam srečno življenje

počakajte imeli boste nebesa
»nebes na zemlji ne potrebujemo
»počakajte ostanite siti
boste oblečeni pod streho

počakajte imeli boste vsega
imeli boste novega duha
»janičarjev ne bomo rodili
duh sveta je večni

TOMAŽ BREJC DOKUMENTACIJA MICI

I. A. Leto 1945.
V spomin
Ne samo v spominski
knjigi,
ki jo čas razje,
ampak tudi
v srcu tvojem
moje naj
v trajni spomin živi ime.
Ivica B.

Senčur, 10. oktobra 1945.

B. Leto 1946.

Odženi vse skrbi,
trpeti, mreti nič ne hasni,
če bolj premišljaš, bolj boš...
življenje mine kakor v basni,
mladost je tu — in že je ni.
Zato predraga ne zamudi.

Spomin od prijateljice Leonči
Vižmarje, 1. januarja 1946.

C. Leto 1952.

1. (dekorativna risba)
Želim, da tudi v srcu
spomin Ti bo ostal,
ko potečejo leta,
ki čas jih bo pregnal.
Od Majde

Ljubljana, Novo leto 1952.

2. (polskana roža)
Mici!
Nikoli naj Te življenje s svojo
vihro ne spravi iz ravnotežja tako,
da bi pozabila — idilo mladostnih
dni!

V spominček od sošolke

Muršec Marije

Ljubljana, 8. januarja 1952.

3. (risba rožic v zelenem)
Mici!
Da videla bi same sončne dneve,
da trgala bi le cvetoče rože,
zdravje, radost vso življenjsko pot.
Naj smeh in sreča spremlja
Te povsod.

V trajen spomin zapisala

Berlič Nevenka

Ljubljana, 8. januarja 1952

4. Spomine sladke, sladke upe,
srce s seboj prineslo bo,
a na življenja novi poti
boš našla trnja — našla rož.

Naj Te opojne rože vonj
ne dvigne previsoko —
in zbadajoče trnje
ne rani preglaboko.

V spomin Mici zapisala
prijateljica Sonja Verbič-eva

Ljubljana, 1952

5. (risba dveh planik preko cele stra-
ni, svinčnik, pastelna kreda)
V starosti naj v spomin
ti bo, da v mladosti nama je bilo
lepo.

Tvoja sošolka

Milena

Ljubljana, 11. januarja 1952

6. Mici!
Nimam zlata ne srebra,
ljubezen prijateljska
največ velja.

Meta Hortičeva

Ljubljana, 4. marec 1952

7. (osušen cvet detelje)
Mici!
Življenje človeško podobno je vodi,
ki vsaka po svoji struji hodi.
Varno naj plava Ti čolnic življenja,
ogne naj vedno valov se gorja,
srečni naj bodo Ti dnevi življenja,
srce naj bridkosti nikoli ne pozna.
Posega Tomaž

V Ljubljani, 23. aprila 1952

8. (šablonska risba planike)

Mici!
Naj steza tvojega življenja
s cveticami posuta bo,
naj sije tebi sonce sreče,
to moje srčne želje so.

Rovan Ana

V Ljubljani 23. aprila 1952

9. (zgornji desni rob je zapognjen,
na njem z umetelnimi številkami
izpisan datum 1. maj 1952)
V spomin Mici!
Hrib se strese, hrast se
zgane, vse se spremeni,
a ljubezen pa ostane
do konca dni!!

Napisal

Fedja Poženel

10. (preprosta risba šopka, rož ni mo-
goče identificirati, barvano)
Mici!

Vse na svetu enkrat mine,
vsega enkrat konec je, a
ljubezen vedno traja in nikdar
ne umre!

V trajen spomin od Potočar V

Za konec šolskega leta 1952
12. (risba šopka z naslikanim nimbom
okrog, tempera)
Mici za

Rojstni dan!

Kot rožica kipeča,
tiha in dehteča
ostani vedno Ti,
in srečna svoje
mlade dni!

V spomin prijateljica

A Trampuž

13. (risba dveh ptičkov na veji)

V spomin Mici!
Usoda naj ti venec vije
iz snežno belih, lepih rož,

na pot življenja sonce sije,
da v zlatih dnevih srečna boš!
V spomin napisala prijateljica
Jožica Kotnik

Decembra 1952 v Ljubljani

Č. Leto 1953.

1. (barvna risba fontane s konji
v ospredju in zahajajočim soncem)
V spomin

Mici!
Mnogo let preteklo bo,
ko boš ob knjigi tej slonela
spomin se vračal bo nazaj,
v očesu solza bo blestela.
Spominjaj se sošolke

Makovec Saše

Maribor, 2. januarja 1953

2. (velika risba vaze z nageljni in na-
rodnimi motivi)

Na
Slovenskem si rojena,
Na
Slovenskem Ti živiš.
A Slovencu bodi zvesta,
dokler Ti na
svetu živiš.

Mici v spomin od Staneta

Ljubljana, 14. februarja 1953

3. (risba polža, na njem otrok, kot
ozadje služi splet rastlinja)
Mici!
Bodi vesela
rada se
smej, srček pa
vedno
zaklenjen
imej.

Od prijateljice Alenke

tuti	tuti
tuti	tuti
tuti	tuti
tuti	tuti
tuti	tuti
carinanirac	carinarac
M. H. & M. S.	

Ljubljana, 18. marca 1953

4. (List manjka)
5. (risba velike vaze, rožni popki,
vse v intenzivni rdeči barvi)
Mici!
Obšla sem vso
okolico,
da našla bi vijolico,
a našla se jo
sred vrta.
sredi Tvojega
srca.

V spomin od znanke Silve

April, 1953

6. (risba potoka z vrbami, zvezdno
nebo z luno, raci podobna žival
plava po vodi)
Mici!

Listi vrb ob vodi
tiho so kramljali.
V jezeru labodi
beli so veslali.
Jaz pa mislila sem na Te,
ko bile sva prijateljice!

V spomin od Sabine Kogojeve

Lj., 3. maj 1953

7. (velika rdeča roža preko vse stra-
ni, diagonalno zapisani verzi)
Mici!
Kot rožica kipeča
tiha in dehteča
ostani vedno ti
da srečna bodeš svoje žive dni.
od Hermine

Junij, 1953

8. (herbarno ohranjena planika)

Mici!
Ko knjigo bodeš to odprla,
nazaj v mladost se bodeš ozrla
in spomnila se bodeš dni,
ko skupaj sva hodila v šolo
Jaz in Ti.

Od sošolke Sonje Stupnik.

14. junija 1953

9. Mici!
Kolikor zvezdic se na nebu blešči,
toliko sreče ti Meta želi!
Od Mete v trajen spomin

Ljubljana, dne 5. septembra 1953

10. (po šablonski narisani maček-vasova-
lec)
dat. na kitari 24. dec. 1953
Mici!
Bodi biser
ali kamen

Jaz te ljubim,

Pa je amen!

V spomin od Šimen Starič

11. (risba gladole) znova herbarično
ohranjena planika
Mici v spomin!
Bodi vesela
dokler si mlada.

Ljubi svoj narod,
uči se rada.
Starše ubogaj,
kar Ti vele,
da boš imela
mirno srce.

od Ilče Jurca

Za konec leta 1953

D. Leto 1954

(dat. na listih levo zgoraj

1. januar 1954)

1. (čez ves list razprostranjene risbe
zvončkov, na njih sledeči teksti:
Kadar vse mine, ljubimo spomine!
Življenje spoznavamo a ga ne

spoznamo!
Mnogo je od čase do roba ust!
Kdor premaga samega sebe, je
največji zmagovalac!

Živi, ljubi, a ne zabi!

Mici v spomin Mara Kos

2. (risba srca, v sredi tekst: dat. v
malem srcu desno zgoraj 21. mar-
ca 1954

Mici!

Zdaj le hiti vence viti,
dekle, zdaj je čas.
Majnik ide — zopet pride,
a mladost je le enkrat.

od Brede Zlebnik

3. (po šablonski narisana podoba fant-
ka z alpskim klobučkom in šop-
kom v roki)
Mici!

Najlepša so mladosti leta,

ki cvetijo Ti sedaj.

Ko pa minejo ta leta,

jih želela boš nazaj.

Dušanica Kočvar

Trbovlje, 9. septembra 1954

4. (tempera, risba ptička na veji,
spodaj zapis: Ptički pojo, rožce
cveto, moje prijateljstvo v spomin
naj Ti bo)

Mici!

Naj sreča Te vodi, življenje Ti

usmerja,

Veseli se Te spremlja — ime pa na

mene spominja.

Ivan Črešnovac

V decembru, 1954

5. (risba samotne kočice v gozdu)

Mici!

Ko se od dolgega časa ne boš
imela kam dati, spomni se name,
prični se smejati!

Marjan

December 1954

6. V spomin Mici!

Kolikor kapljice se v morju blešči,

Toliko sreče Ti Mara želi!

V Ljubljani, 25. decembra 1954

E. Leto 1955

1. (risba rožic)

Spomena

Sve što oču da napišem

na ovaj bijeli list jeste to:

nemoj da me zaboraviš, već da me
se više puta siješiš.

Alfonz

Ne vjeruj djaku, jer on te samo
vara, a neće nikad da te usreći.
Kad god vidiš
cvet na putu
da vene digni ga
i siješiti se mene.

6. januar 1955

V spomin Mici
Sonce mlo prisvetilo
lepo tje je čez goro
in zapeli so veselo
ptički Tebi pesmico.

Stric Janez

Doma, 10. januarja 1955

3.

Mici v spomin!

Ker je vince sladko,

teče nam tok gladko,

da sami ne vemo,

da domov še gremo.

Teta Alojzija svoji dragi Mici

Doma, 10. januarja 1955

4. (umetelno naslikan nagelj)

Skromna in blaga vedno bodi,

ta pot je prva, ki v življenje vodi.

Franci

Ljubljana, 7. julij 1955

F. Leto 1956

1. (vaza z rožami)

Mici...

Pogum, pogum, da premagaš

sebičnost, pogum, da obvladaš
lenobo, pogum, da premagaš
bolečino, pogum, vedno in povsod.
Aleš Cerar

10. marec 1956

10. Mici, ko te bo usoda odpeljala
tja v neznani, tuji svet, in ko
bodeš te vrstice brala, se spomni
Ti name!

Napisala Minka Zupančič
Kdor v življenju silno ljubi,
končno vedno le zgubi!
V življenju bodi srečna in
spomni se prijateljstva iz
seminarja v Bohinju.

Aleš

Mici!

Ko k Tebi pride fantič mlad
in prosí Te srca,
ne obljubi mu takoj dekle,
ker to Ti je vse.

Od Francija iz Polja,

pošta Stara Fužina

Mici!

Vem, da vedno rada se boš
spomnila na dneve v Bohinju.
na prijateljstva, ki tu nastala so.
Morda bo katero od njih ostalo

trajno.

Jože

Spomin seminarca Primorca

Mici!

Ohrani me v trajnem spominu,
Tvoj vedno zvesti Paganini!

Leander

Iz niča v nič. Vmes pa je življenje.
In to uživaj, kajti ljubezen je ona,
ki dve

sorodni duši skupaj spravi, pa tudi
dve duši
lahko pokvari. Glej, da Tebe ne bo,
pa Tvoje

Vlado

Mici moja!

Srce krvaveče,

Tebe ljubeče,

(prebodeeno srce, risba)

Te kliče, Te prosi

In v srcu Te nosi —

usmili se ga »Jakec«

(zapis na zadnji platnici knjige:

Spomin!

Čeravno sem na zadnji strani

v spominu me ohrani!

Če kdo bolj ljubi te kot jaz,

naj piše za menoj, v dokaz!

Jože Tomažič

H. Leto 1958

1. (zapognjen rob, desno zgoraj, dat.
29. januarja 1958, monogram MT)
V spomin Mici!

Jaz Te ljubim zelo globoko,
mogoče bolj kot
morje je široko in želim, da bil bi
Tvoj dragi

jaz izbrani in če ne v srcu, vsaj
v spominu

me ohrani

Toni

2. Po poti življenja

trdno hodi,

Naj Te poštenost

vselej vodi!

Jure Vladnik

Julija 1956

3. (velika risba zahajajočega sonca,
v ospredju jezero in krvavordeča
ladja na njem)

Mici,

naj mirno Ti plava čolnic —

Življenje

Jože Sekne

Hrastnik, 26. novembra 1956

4. (risba — izrezana reprodukcija C.
Spitzwega: Podoknica,
Mici!
V luči trpljenja spoznala boš
smisel — življenja!

Graz, 16. decembra 1956

G. Leto 1957

1. (risba vrtnice)

Mici!

Naj pridnost, šola in poštenje,
Te v srečno vodijo življenje.

V spomin od sošolke Vesne

1. januar 1957 v Mojstrani.

2. Skupina tekstov iz seminarja v
Bohinju, julij 1957
Ko so se zbrala mlada srca
v Bohinju —

Francšek

Ko nekoč pogledala boš v knjigo
to,
naj te spomin ponese v Bohinjsko
Bistrice;

Prijatelj kratkih dni iz Bohinja,
Karl

Mici! Ljubezen pride in izgine,
a prijateljstvo ostane in živi do
konca dni.

Andrej

Uspomena!
Lijepo je voliti, ali je još
lijepše biti voljen.

No, ako se uspije kroz život i
voliti i biti voljen, onda se
može reći da se je osjetio pravi
smisao života.

Rade

Jeseni leta 1964 so se vodilni iz taborišča Številka dve (in domnevam, da tudi vsi vodilni vseh taborišč Mordavije in ostale Sovjetske zveze) znašli pred smešnim problemom Nikito Hruščova so odstavili in izdan je bil ukaz, naj odstranijo vsako sled kulta osebnosti Hruščova. Zelo zgodaj zjutraj so enega od jetnikov, ki je bil slikar in dekorater, odvedli v glavni stan taborišča. Vse vodstvo je bilo tam, in tudi tisti iz tajne policije.

Ukaz, ki so ga dali slikarju, je bil preprost: zbrisati z vseh zidov ime Hruščova, strgati vse lepake, odstraniti vse zastavice, vse portrete, vsa gesla, posvečena Nikiti. Ime Hruščova bi moralo izginiti do ušesa, ko jetniki začno prihajati iz barak.

Sam ne bom tega nikoli opravil, je rekel slikar. Tedaj se mu je pridružil še nekaj članov sovjeta kolektiva, nekaj vohunov, in skupina za čiščenje se je lotila dela.

Začeli so z odstranjevanjem podobe bivšega šefa vlade z najbolj vidnih mest: v glavnem stanu, na fasadi in v notranjstvih. Na letnem gledališču je bila veličanska parola (ki jo je podpisal Hruščov) naslikana na rdečem blagu. Ker je bila ta zastava obešena zelo visoko, je bilo treba poiskati lestev. V času, ko so iskali lestev, so jetniki začeli prihajati iz barak in se zbirati. Ko je lestev prispela in so vsi razumeli, kaj bo slikar delal, je nastal gromozanski koncert kletvic, žvižganja, skovikanja in ptičjih krikov. Mnogi zaporniki so bili tu ravno zaradi Hruščova, in glej, nenadoma Hruščov ni bil niti toliko več vreden, da bi ga vrgli psom!

Ko je prišla ura, da bi odprli knjižnico, se je eden od odgovornih spomnil, da so vsi zidovi prekriti s fotografijami Nikite, s plakati v njegovo slavo in izrezki iz časopisov, ki so se nanašali nanj.

Nekaj je bilo treba ukreniti, in to hitro. Tedaj so poklicali v glavni stan nekaj jetnikov, najbolj podkupljive človeške izvrške, ki se jih da kupiti za kakršnokoli opravilo.

Pred prvega, ki je vstopil, je odgovorni Svečnikov položil več zavrtkov čaja. V taboriščih kupiš s čajem vse.

Pojdi v čitalnico, je rekel, in odstrani vse, kar se nanaša na Hruščova, in ta čaj bo tvoj.

Tedaj je jetnik — namesto da bi sprejel — odgovoril s strašansko nespodobnostjo. Svečnikov in oficirji tajne policije so bili zaprepani nad uporom tistega, ki so ga imeli za človeški izmeček. Takoj so ga poslali v temnico, in med tem, ko so ga vlekli proč, je še tulil:

Nesnaga! Vi, vi sami ste cela leta poljubljali zadnjico Hruščovu in sedaj hočete, da strgam fotografije! Jaz, ki sem dobil sedem let zaradi njega! Tolpa fašistov! Buzeranti! Če je iz vašega Hruščova nastal dr..., bi me morali osvoboditi! In namesto tega me še pošiljate v luknjo!

Direndaj je prikladal pozornost celega taborišča in kmalu je med smehom vseh, v okolju kakor iz farse, skupina začela izvrševati nalogo in »čistiti« knjižnico vsega, kar bi lahko od blizu ali od daleč spominjalo na Nikito. Razrezana glava Hruščova je šla v vrugu med druga trupla. Zamenjali so glave Brežnjeva, Podgornega, smešili so člane centralnega komiteja in vlade. Smeh ni več prenehal.

Razumljivo, padec Hruščova je pri jetnikih povzročil naslednje modrovanje: »Obsojen sem bil, ker sem kritiziral Hruščova, torej me morejo sedaj osvoboditi.« Tako so se v nekem taborišču v Mordaviji zbrali z vsemi svojimi stvarmi in se napotili proti stražnici.

Kaj pa je to? je vprašal šef straže. Obsodili so nas, ker smo kritizirali Hruščova, in sedaj nam dajejo prav. Tedaj nam odprite vrata. Mi smo svobodni.

Razumljivo je, da so jih poslali hitro nazaj v njihove barake. Vendar je vodstvo zato, da bi pomirilo duhove, poklicalo protihruščovske jetnike drugega za drugim na tajno policijo.

Pišite na predizid vrhovnega sovjeta in prosite za pomilostitev. Gotovo vas bodo osvobodili.

To je bil nov predmet začudenja. Čemu pomilostitev? Po logiki bi morala posredovati rehabilitacija. Mnogi so vseeno pisali, a kolikor jaz vem, nisem nikoli slišal govoriti o rehabilitaciji. Pomilostitvenih pa je bilo le nekaj več sto jetnikov, in to le v čisto posebnih primerih: jetnik tik pred koncem kazni ali zaradi poslušnosti.

Moj prijatelj Saša Potapov ni bil poslušen. Aktivni komсомолец, prepričan leninist, je bil obsojen zaradi protihruščovske propagande. V času njegovega jetništva so mu ljudje iz tajne policije večkrat rekli: — Objavi članek, kjer boš razložil svoje kesanje, kjer boš rekel, da si klevetal Hruščova, pa te bomo osvobodili.

Vedno je odklonil. Ravno zato se je razjezil, ko so mu isti ljudje rekli, da lahko pošlje prošnjo za pomilostitev.

Kaj? je zatulil, nekoč sem bil v zmoti, danes imam prav in kljub temu moram prositi za pomilostitev! Kakšen je ta svet norcev!

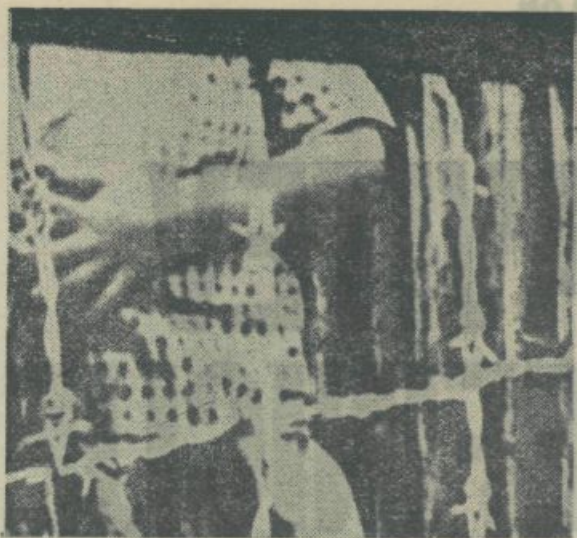
Kaj ti pa to pomeni, boš pa le svoboden! So mu odgovorili.

Toda on se je upril prosjačenju za pomilostitev. In danes Saša Potapov, protihruščovec, še vedno prestopa kazen v taborišču Številka dve.

Ko je prišel v taborišče predavati kak pisatelj, smo si lahko mislili, da nam ne bo dal ničesar takega, kar bi bilo v očeh oblasti prevratno. Tako je nekega dne prišel mordavski avtor, da bi nam govoril o kongresu pisateljev. Tedaj so pozabili zapreti v temnico Krivcova in Rodigina. Oba sta bila bivša oficirja. Prvi je bil veren, drugi pa ateist, toda oba sta bila izobražena, inteligentna in sta znala sijajno razpravljati o poglavitnih problemih.

Ko je predavatelj končal svoj konvencionalni govor, sta se ga Krivcov in Rodigin lotila v diskusiji. Ta je potekala na stopnišču poslopja glavne straže pred številnim občinstvom. Krivcov je vprašal mordavskega pisatelja, zakaj na tem kongresu pisateljev niso dali besede naprednim avtorjem, kot je na primer Solženicin.

Komendant Postnikov, šef tajne policije je poskočil. Ime Solženicin vedno deluje nanj kot rdeča plahta na bika. Ne odpusti mu, da je napisal »En

TABORIŠČA PO HRUŠČOVU

PRIČEVANJE ANATOLIJA MARČENKA

III. NADALJEVANJE

dan Ivana Denisoviča, pripoved, ki je posvečena stalnim taboriščem.

On da je pisatelj? je rekel Postnikov. On onečesa svoj poklic. Kar je napisal, je le kup nesnage, umazanih besed!

Kaj tu ne govorijo vedno grdih besed, v tej ogradi?

Takih prizorov ni potrebno opisovati. Nima vzroka, da bi privlačil pozornost na mračne strani življenja, na osamljene pomanjkljivosti, je razložil komendant v doktorskem tonu. Vaš Solženicin pači življenje. Imam dve hčerki, študentki, ki sta brali tega prostaškega »Denisoviča« in od tedaj me vsak večer sprašujeta, mi očitata. Spočetka sem jima stvari mirno razlagal. Na koncu sem vrgel knjigo v ogenj. Enkrat za vselej ne, to je vse!

Da, je rekel Rodigin, za vas se vse reši tako: knjigo v ogenj in nas v temnico. In vi mislite, da ste prepričali vaš hčerki?

Svoboda pisateljevanja je bila snov, ki je zanimala nekatere izmed nas. Februarja 1966 so proces Sinjavskega in Danijela komentirali v vseh taboriščih Mordavije. V začetku so bili vsi prepričani, da sta bila to dva provokatorja, barabji, ki bosta jokala, se kesala, priznala, da sta se prodala za dolarje. Pričakovali smo klasičen spektakularen proces, v katerem vsakdo igra pripravljeno vlogo, vstevši obtožence, ki lepo ubogajo.

A kaj pride k nam s prvimi članki: obtožence ne priznata, da sta kriva. Ne kesata se, ne moledujeta za odpustanje. Diskutirata s sodiščem, branita svojo pravico do svobode govora. To je prvič, da tajna policija ne vodi procesa proti zlomljenim ljudem, in rezultat je spektakularen.

Sinjavski je bil obsojen na sedem let, Danijel na pet let. Toda mi vsi smo mislili, da je ne glede na obsodbo tajna policija doživela uničujoč poraz. Od tedaj dalje bo ves svet vedel, da so v ZSSR politični jetniki, kljub lažnim zatrditvam Hruščova.

Nekega dne, ko sem se vrnil z dela, sem slišal Pjotra Iljiča Izotova, ki mi je kričal:

— Peljejo ga!

— Koga?

— Pisatelja! Uvrstili so ga v tvojo brigado.

Ko se preoblačim, vidim prihajati človeka, starega od 35 do 40 let, ki je nosil bundo, škornje in krzveno kapo. Pod bundo debel pulover. Videti je malce zgubljen. To je Julij Danijel, pisatelj. Stisneva si roko. Drugi jetniki iz brigade se približajo. Pridejo tudi iz ostalih barak, da bi videli Danijela. Slavno osebnost!

Medtem ko smo ga spraševali o poteku procesa, je kapetan Usov prišel skozi dvorano. Ne da bi se zaustavil, je rekel:

— Novinec? Treba bo spraviti ta pulover in kapo v skladišče. To ni dovoljeno!

Julij Danijel nas je spraseval o pogojih jetništva in mi smo mu malo dvignili moralo, kot vsem novincem. A on je govoril bolj o Sinjavskem kot o sebi:

— To je pisatelj, je ekel, kakršna sta danes še dva ali morda le eden v Rusiji.

Zelo je bil v skrbeh za svojega prijatelja. Kakšno bo njegovo taborišče? Ali ne bo njegovo delo preveč težavno?

Danijel nam je pripovedoval o svojem potovanju in nam priznal, da ni verjel, da so še taka taborišča.

Pravil sem si: vse politične jetnike so spustili pred desetimi leti. Seveda sem slišal govoriti o Zidu iz Kijeva, ki so ga aretirali zaradi cionizma. Dejal sem si, da nas bo skupaj z njim, Sinjavskim in še kom drugim kakih deset. Mislim sem, da so me poslali v navaden zapor. In potem, v zaporni etapi Ružajevska, so me poučili. Kaj so mi povedali? Da je na tisoče političnih internirancev. Res so nas imeli za osle, kajne?

Danijela so poslali na delo naslednjega dne in mu po tradiciji dali zelo trdo delo. Vedeli smo, da je bila po poškodbi njegova desna roka zelo slabo zaceljena. Kako bo mogel s svojo pohabljeno roko zbirati veje, nakladati premog z lopato? Na to je računalo vodstvo; ne bo vzdrljal, prosil bo za manj težko delo. Od tedaj naprej bi ga bilo treba samo še skubsti. Moral bi pisati v taboriščni dnevnik, govoriti po radiu, imenovali bi ga za knjižničarja... Skratka, privedli bi ga do tega, da bi izrazil svoje kesanje, ki ga od procesa sem še ni pokazal. Toda Julij Danijel je bil pripravljen raje vse pretrpeti, kot da bi se upognil.

V tem je bilo še toliko več, ker je bil izpostavljen sovražnemu vedenju mnogih jetnikov. Ni treba misliti, da so se vsi zavedali zglečnosti Danijelovega primera. Za nekatere je bil samo intelektualac z belimi rokami, privilegiranec:

Naj torej trpi kot mi, so govorili. Poznamo te peropraske! Vsi so prodanci in opisujejo naše rajsko življenje. Ta dva sta si napivala. Naj plačata za vse druge!

Če jetniki nasplošno sovražijo pisatelje, je tako zato, ker so prepogostokrat brali v revijah, časnikih ali knjigah pripovedi o »preobrazbi jetnikov z delom«. Samo Solženicin si je upal izreči resnico v »Enem dnevu Ivana Denisoviča«. In še ni vsega razkril!

Vsekakor, so pravili drugi zaporniki, se bo Danijel izvil. Našel si bo kot na toplem. Židje se vedno izvilcejo in se povsod zmenijo.

Da je bil Danijel Žid, smo vedeli že iz časnikov in je bilo dokaj žalostno videti, da je celo tu, v teh taboriščih, kjer je bil režim prav tako neusmiljen za židovske jetnike kot za ostale, vladal najhujši antisemitizem.

Vendar je Julij Danijel zgolj s svojo osebnostjo povzročil, da se je spremenilo vedenje tistih, ki so mu bili sovražni, in to že od prvih dni. Obsojenca po civilnem pravu — Futman in Vorkhuta — sta ga začela spoštovati. Delal je, ne da bi se pritoževal, čeprav se njegove moči sploh ni dalo primerjati s silo takega velikana, kot je bil na primer Kolja Jusupov.

Kmalu je začel trpeti zaradi bolečin v rami, kamor je bil nekoč ranjen. Vendar ni zaprosil za lažje delo zavoljo bolečin. Tedaj so se potrudili, da so mu kdaj pa kdaj malo pomagali, da bi mu delo olajšali. Pogosto smo videli Futmana, Jusupova, Valerija, kako so se pridružili Juliju in mu pomagali dokončati delo.

Ti iz naše brigade so bili poklicani pred tajno policijo:

— Kdo pomaga Danijelu?

— Vsi mu pomagajo!

— Zakaj? Kaj ne more delati sam? Ali potrebuje služabnike?

— Oprostite, oprostite! se je vmešal nek jetnik z dobro namazanim jezikom. Kaj pravi vaš moralni zakonik? Vzemite pomoč. Človek je človeku prijatelj. Kaj se je moralni zakonik spremenil?

Ko so se tako tisti iz tajne policije znašli v zagoni, so poiskali drug način: premestili so Danijela iz naše brigade v strojno delavnico. Trdili so, da so mu storili uslugo zaradi poškodovane roke, a v resnici je bilo slabše: v strojni delavnici je tak hrušč, da bi se razpočila še glava zelo odpornega človeka. Tedaj je imel Danijel težave z ušesi in vodstvo je to dobro vedelo. Rezultat je ta, da je Danijel, ki je prišel v taborišče že naglušen, danes skoraj popolnoma gluhi.

Julij je ostal naš prijatelj, čeprav smo sedaj živeli v različnih barakah. Futman se je navezal nanj s svojim prijateljstvom in ga je varoval, kolikor se je dalo. Danijel je imel izredno dobrodejen vpliv na tega »civilnega«, ki ga je spočetka sovražil. Futman ni maral, da so ga spominjali na njegov prvi pogovor z Julijem: vsi smo bili na hodniku poleg okna, kjer so se židovski jetniki, ki so prišli iz drugih barak, seznanjali s pisateljem. In tedaj se pojavi Futman in reče:

— Torej ste vsi tu, pleme židovsko, usranci, barabe! Julij se je obrnil k njemu:

— Ne pozabi, da sem tudi jaz Žid.

— In mene prav malo briga, kaj si ti! je znil Futman zbegano. A po tem ni Futman nikoli izustil nobene antisemitske pripombe v prisotnosti Julija.

Seveda se je od tistega časa dalje zelo spremenil. Začel je brati, misliti na svojo prihodnost in prihodnost drugih, medtem ko je nekoč pljuval na vse in vsakogar, oblagal vse z umazanimi žalitvami.

Vodstvu sploh ni ugajalo, da kakšen jetnik postaja človeški, ko pa je bila njihova splošna taktika, da bi nas spremenili v nezavedna bitja, v predmete. Zato je poklicalo predse zdaj Julija, zdaj Futmana, da bi poskusilo iz njiju napraviti sovražnika. Ni jim uspelo.

Danijel je, ne da bi si prizadeval, ampak edino zato, kar je bil, hitro postal središče, h kateremu smo vsi težili. Nekega dne so ga Litvanci povabili v svojo skupino, dr. bi poslušali njegove pesmi. Drugič so ga mladi iz Leningrada povabili na skodelico kave. Ukrajinci so mu brali verze in ga poprosili za mnenje.

Vedno manj se je dogajalo, da ga je kak jetnik napadel zaradi njegovega »bogastva«, njegovega velikega avtomobila in hiše na deželi. Sedaj so vsi vedeli, da ni imel ničesar takega. Vedeli smo, kako živijo pisatelji kot Sinjavski in Danijel; včasih ob samem kruhu.

— Andrej Sinjavski je pisal vsa svoja dela, vse svoje članke v kleti, nam je pripovedoval Danijel. Ni imel drugega kraja, kamor bi lahko

Se bo nadaljevalo

PREDSTAVITEV POSKUS DEFINICIJE

Pred nami je številka*, ki je posvečena manj strukturalizmu kot njegovim problemom, manj abstraktni definiciji kot postavitvam v delo, manj pojmu strukture kot njegovim uporabam, razen seveda v tem kratkem uvodu. Gotovo, vsak način ustvarjanja temelji na določenem načinu mišljenja, ki bi ga bilo treba načeloma najprej preiskati. Toda smisel tega, kar delamo, se pogosto odkriva šele v določeni praksi, ki lahko vrh tega smisel modificira in z definicijo, ki bi bila realno implicirana z metodo, se želi pokazati, da se (definicija) občutno razlikuje od teh, ki jih danes agitiramo skoraj povsod v zmedli. Tej se je toliko težje izogniti, ker je pojem strukture — celo v delih, ki so mu izrecno posvečena — redko neposredno definiran. Celo pri Bourbakiju** (na to je opozoril Barbut v članku, ki sledi) ostaja definicija na široko implicitna. večji del časa se tudi omejujemo na opisovanje tako različnih uporab. To nas privede od tega, da se vprašamo, ali ne bi bilo bolj ustrezno menjavati besedišče. Vendar se je težko odreči izrazu, ki je tako v modi!

Strukturalizem je dejansko v modi. Moda ima na sebi to razdražljivo, ker kritizirati njo pomeni tudi uklanjati se. Torej jo spoznamo po tem: v modi je tisto, za kar ni važno, ali smo za ali proti, temveč o tistem govorimo. Etiketa torej napravi blago. Tako se išče strukturalizem tam, kjer je afirmiran, ne da bi se tam nahajal, medtem ko se ga ne spozna tam, kjer je praktificiran, ne da bi bil tudi glasno proklamiran. To pomeni, da se strukturalizem ne reducira na pretirano navdušenje, ki ga povzroča. Predvsem ga je treba razbremeniti napačnih interpretacij, ki jih to navdušenje pospešuje. Upamo torej, da bomo pokazali, da ga nekatere kritike, ki so nanj naslovljene ne zadevajo bolj kot nekatere apologije.

O strukturi se je govorilo že dosti prej, kot je bilo mogoče pomisliti, da bi si rekli strukturalist. Smo to bili, ne da bi vedeli, ali je kasneje izdelana teorija modificirala smisel te besede? Stara raba je jasna. Tako v Littréju kot v Laroussu je odstavek kratek: to je najprej način, po katerem je neka zgodba zgrajena, potem (po razširitvi) način, po katerem so deli kate-rekoli celote — mineralne snovi, živega telesa, diskurza, ni važno — med seboj »aranžirani«. Lalandov slovar dodaja idejo vzajemnosti elementov, toda ta je vsebovana že v prejšnji definiciji: zgradba bi se zrušila, diskurz ne bi imel smisla, če deli prvega ali drugega ne bi bili vzajemni. Struktura je torej to, kar odkrije notranja analiza določene totalitete: elementi, odnosi med temi elementi in razvrstitev ali sistem teh odnosov samih. Ta analiza pokaže, kateri odnosi so fundamentalni, kateri so podrejeni. Prvi so tisti, ki konstituirajo strukturo v strogem smislu. Struktura je skratka ogrodje, skelet predmeta, tisto, kar dovoljuje v njem razločati bistveno od postranskega. Ohranjuječ podobo, ki nam jo sugerira etimologija, bomo rekli, da nam struktura naznačuje načrt, po katerem je predmet zgrajen. Ta načrt je lahko abstraktno reproduciran in nato spoznan v drugih totalitetah. Tako že od začetka vidimo nekakšno zvezo med pojmom strukture in primerjalno metodo: struktura dopušča primerjanje, ker je lahko skupna različnim realitetam. Ta zveza bo ostala nadalje stanovitna. Prav zaradi tega, modificiramo pojem, transformiramo tudi metodo. Dodajmo, da so ti osnovni strukturalni odnosi na istem nivoju kot ostali; med sabo se razlikujejo po pomembnosti (importance) in ne po svoji biti (être): opazovanje zadostuje za osvoboditev strukture, ki je torej nekakšna empirična realiteta. Treba je samo paziti. Skratka: struktura, organizacija, ureditev (arrangement), razvrstitev (agencement) so sinonimi. Toda v tem primeru je izbira besed stvar okusa ali konvencije; termin »struktura« ni bolj potreben kot odvečen. Kroeber je približno pred dvajsetimi leti dejal: »Karkoli — pod pogojem, da ni popolnoma amorfn — ima določeno strukturo. Tako se zdi, da ta termin ne dodaja ničesar temu, kar imamo v mislih takrat, ko termin uporabimo — če to ni samo prijetna pikantnost.« Naj je že kakorkoli — če se struktura preprosto tako definira, ne potrebujemo besede na izem za trditve, da so stvari strukturirane. Kajti s temi besedami ne trdimo nič več kot nedoločena možnost njihovega poznavanja. Potrebno je, da mora biti struktura vprašljiva, da bi razsežnost pojma in realiteta tega, kar določa, lahko spodbijali. Tako bi strukturalizem imel smisel kot teorija in kot metoda. Torej definicija v slovarju probleme bolj ignorira kot pa zastavlja ali rešuje. Struktura ostaja veljavna, če je

totaliteta časovna ali ne: deli zgradbe so dani ali ne: deli zgradbe so dani hkrati, diskurz se odvija linearno. Enako dobro velja za diskretne realiste (določen materialni predmet, organ) zaprte v sebi. Njihova totaliteta je kot takšna neposredno doumljiva, preden jo analiza razgradi. Za skupnosti (ensemble) — niso več ohlapne. Kajti čeprav so konstruktivne vezi drugačne kot v prejšnjem primeru, zato še ne morejo biti manj stroge — čeravno niso v celoti dane na isti mah, temveč so še v poteku (v prostoru in ali v času). Ti deli ali imajo ali se le zdi, da imajo avtonomno eksistenco. Notranjo mrežo zaznamo, preden jim lahko natančno določimo meje, ki bodo dovoljevale (najprej negotovo) zaobjeti skupnost kot tako. Ta drugi primer je primer lingvističnih, družbenih ali kulturnih skupnosti; tu smo dejansko vpričo evidentno artikulirani mnogoterosti. Njihove meje pa niso neposredno zaznamljive in zato se zdi delno umevanje včasih bolj gotovo. Seveda pravimo n. pr., da ne smemo kakšnega družbenega pojava izolirati od njegovega konteksta. Vendar — če tako pravimo, potem prav zato, ker se to da storiti, to je brez dvoma napaka. To ni nemogočnost. Vsak etnolog dobro ve, dobro vidi, da so pojavi, ki jih opazuje, funkcioniranje delov; toda v katerem trenutku in v katerih mejah se serija odnosov, ki mu jih nalaga analiza, zapre v krog ali konča v globalni razlagi? Treba je določati družbeno in geografsko enotnost preučevanja. Ali lahko (in pod kakšnimi pogoji) preučuje eno samo vas, en sam rod, eno samo pleme? Pogosto je težko določiti meje, variabilne glede na primere, ki jih mora obravnavati monografija. Po drugi strani pa, če so družbeni pojavi povezani eden z drugim, niso vsi na isti način. Ali moremo izolirati sistem sorodstva ali religiozna verovanja? In če ne storimo tega, od kod je treba razširiti analizo? Prvi problem je manj v analiziranju enot kot v njihovi prepoznavi. Drugače rečeno, ne gre več za dekompozicijo celote, katere eksistenca je nesporna, marveč za postavitve v odnos tega, kar bo nastalo iz delov takoj postulirane celote. Samo vedeti je potrebno, kje in kako se ustaviti.

Tu bodo upoštevane samo skupnosti (ensemble) tega drugega tipa. Zaradi njih dejansko dobi strukturalizem (in ne struktura) svojo prvo definicijo. V nasprotju z atomizmom (ki izolira člene, katerih celota je preprosto njihova jukstapozicija) je treba iskati relacije, ki dajejo členom (katere zedinjujejo) vrednost »položaja« v organizirani skupnosti, in zaobjeti skupnosti, ki jim artikulacija dá pomen (signifiant). Strukturalizem implicira torej dve ideji: idejo totalitete in idejo interdependence. Te skupnosti dejansko ne bodo takšne (razen, če se jih da učinkovito artikulirati, jim dati strukturo, ki jim obenem razkriva meje in notranjo razporeditev). To pa prav zato, ker je to problem, ki mu zagotavljajo rešitev, preden ga predstavijo, ko govorijo o strukturalizmu. Ne bi mogli niti pomisliti, da bi to storili, če bi vsaka skupnost bila čisto in preprosto dana in če bi bila pota njene analize tako rekoč narisana po točkah. Govoriti o strukturalizmu pomeni tudi reči, da te skupnosti niso sad neke akumulacije naključij, naključnega zedinjenja »množice neodvisnih in zunanjih faktorjev«, kot je rekel Sartre, toda v zvezi z dialektično metodo — kar (četudi je normalno) kaže skupno osnovo v tako pogosto in močno poudarjenem nasprotju — strukturalizem je v tem, »da zavzame v vsakem primeru totalizirajočo držo«. Toda za totaliziranje je treba postaviti v relacijo tisto, kar je treba pokazati tudi kot ločljivo. Beseda se je torej pojavila, ko je bilo treba označiti metodo, ki naj bi bila obenem analitična in totalizirajoča. Tak je začetem navdih strukturalizma. Toda treba je iti dalje, če hočemo, da bi iz tega nastala določena praksa. Če se zadržujemo tu, dejansko ne nastane še noben načelen problem; vrh tradicijskega pojma strukture kot »ureditve« (arrangement) ni bil obtožen in metoda nima ničesar, kar bi lahko presenetilo. Metoda dovoljuje definirati tisto, kar tvori posebnost določene skupnosti (njeno strukturo) in obenem pripomore, da se v njej ne zapre. Načini kompozicije so dejansko povratni (récurrent) in njihova osvetlitev pelje povsem naravno do spostavitve tipologij, osnovanih na teh povrnitvah. Tako bodo npr. sorodstvene sisteme, politične sisteme itd. razvrščali po podobnostih. Toda slabo bi razumeli ognjevitost sedanjih diskusij, če bi šlo samo za to. Dejansko, v tem smislu, pod tem ali onim imenom je bil strukturalizem vedno praktičran, ne da bi sprožal vprašanja, ali izčrpa dejavnost spoznavanja in ali ne počne drugega kot spravlja stvarnost v škatle.

Pod kakšnimi pogoji bi lahko bilo drugače? Samo takrat, če bi spodbili obe prejšnji predpostavki, (ki sta vrh tega korelativni): najprej predpostavko, ki asimilira strukturo in notranjo organizacijo skupnosti, nato predpostavko, ki omogoči konstituirati tip po regrupaciji povratnih potez (trait) v določa-

nem številu organizacij, katerih razlike ali elimini-ramo kot nebitvene ali obdržimo zgolj kot naznačujoče določeno mejo — razdružuje se tisto, kar diferira... preveč. Dejansko so strukturalisti tisti, ki so najmočnejše kritizirali tako to zmešnjavo kot tudi to zbirateljsko metodo. Brez dvoma bo šlo vedno za primerjavo, da bi konstituirali tipe ali spoznali evolucije. Toda ne bomo si več prizadevali opazovati istih stvari, ampak misliti tiste zveze, ki združujejo drugačne zveze. Strukturalizem se povzaprav začneja takrat, ko je dopuščeno, da morejo biti različne skupnosti primerjane ne kljub razlikam, temveč zaradi njih (razlik, ki si jih torej prizadeva urediti). Tako se pojasni sorodnost strukturalne metode z lingvistiko in etnologijo. Lingvist ureja nasprotja, namesto da bi regrupiral podobnosti. Etnolog, ki se zanima bolj za razlike med družbami kot za njihove skupne poteze, si prizadeva podati razlago (razlik), ki jih ne bi resorbirala v dobro skupnih potez. Tisto, kar utemeljuje komunikacijo ene kulture z drugo, je najprej komunikacija med etnologom in njegovimi informatorji, torej etnologija sama. To je možnost recipročnega prevajanja med različnimi kulturami (ki so lahko močno oddaljene) in ne postulirana splošnost »človeške narave«, ki bi bila tako rekoč tuja lastni različnosti (diversité). Metoda sestoji sprva v tem, da se med organiziranimi skupnostmi, ki se jih primerjamo zato, da bi verificirali hipotezo, dá spoznati razlike, ki ne bile čiste drugosti, ampak bi kazale na skupen odnos, po katerem se definirajo. Nato sestoji v tem, da jih na tako osvojen semantični osi (ali oseh) uredimo na tak način, da se opazovane skupnosti pokažejo kot variante in skupnost teh skupnosti kot produkt kombiniranja.

Brez dvoma torej vsi teoretično možni primeri niso realizirani ali pa so le redki. Toda to ni ugovor proti metodi, nasprotno, prav to vodi k definiciji strukture. Strukturalizem implicira, to bomo videli, pluralnost organizacij. Torej je nesmiselno govoriti o strukturi vsake skupnosti ali o strukturi-tipu, ki bi bila na določen način njihova sestavljena podoba (composite): vsaka podoba je varianta drugih podob in ne katera izmed njih, ki bi bila privilegirana, niti ne kakšnega »idealnega tipa«. Variante, ki pojasnjujejo razlike, se ne nanašajo na nobeno drugo invarianto kot na pravilo variabilnosti; struktura je v bistvu sintaksa transformacij, ki omogočajo prehod od ene variante k drugi. To je tista sintaksa, ki odgovarja za omejeno število variant in za omejeno izkoriščanje teoretskih možnosti. To eventualno omejevanje se torej ne bo razlagalo z naključji dogodkom in zgodovina ni prepuščena kakšni domnevi in nerazumljivi kontingenci. Ti primeri (in ne oni drugi) se realizirajo zaradi strukturalnih pravil njihove koeksistence ali sukcesije. Brez dvoma ugotovimo to najprej empirično. Prav to povzroča, da verjamemo v kontingenco, toda zgodovina razkrije analizi strukturo, ki jo (zgodovino) razloži. Tip pa regrupira organizacije na temelju iste sintakse, se pravi različne variante in ne podobne primerke.

Morda te definicije izhajajo iz pretiranega formalizma, ki nima odnosa do stvarnosti. S tem ni nič najprej zato, ker se pojem strukture razlikuje od pojma organizacije. To je poglavitna razlika, ker je tu meja med videzom in stvarnostjo strukturalizma. Precej sporov nastane zato, ker pozabimo na to. Istočasno ugotovimo njuno relacijo, namreč v kakšnem smislu je struktura struktura stvarnega; čeprav so te definicije abstraktne, pa se konkretnim problemom ne izogibajo — prav nasprotno. To bodo pokazali naslednji članki.

Organizacija je kombinacija elementov; sestavljena je iz reda dejstva (de l'ordre du fait), ni inteligibilna sama po sebi, dokler se omejujemo na to, da opisujemo vsako posebej. Intelligibilna postane šele tedaj, ko je mogoče njeno notranjo ureditev (strukturo v slovarskem smislu) razumeti drugače kot eno med preostalimi. To je edini način, po katerem lahko ugotovimo njen pomen. Toda, da bi mogli upoštevati dano organizacijo kot poseben primer, je treba (če je mogoče tako govoriti) »deklinirati« (ali kot smo že rekli, ne da bi naznačili način) urediti (ordonner) pluralnost stvarnih ureditev (arrangement).

Do tega ne bi znali priti, če bi vsi elementi organizacije imeli enakovredno vlogo in varirali vsi hkrati na enako pomemben način. Toda nobena ureditev ni popolnoma prosta. Vsaka se definira po prisilah (contrainte), ki jih izvršujejo v njenih ne-drih določeni elementi. Različni možni odnosi teh elementov v več ureditvah označujejo te ureditve, ker so določujoči glede na druge elemente in njihove eventualne variacije. Lahko se, mimogrede rečeno, sporazumemo, da imenujemo to hierarhijo v organizaciji »sistema«. Spoznati te bolj ali manj kompleksne odnose in način v organizaciji, pomeni sistematizirati organizacijo. V vsaki organizaciji in sistematizirani skupnosti eksistira bolj omejena konfiguracija elementov, ki to skupnost definira hkrati v njeni posebnosti (singularité) in v njeni primerljivosti, kajti prav variabilnost te konfiguracije je tista, ki jo situira med druge skupnosti, definirane po istem postopku.

Tu je treba preprečiti nesporazum. Ta konfiguracija ni privilegirani del organizacije, ni njeno jedro ali skelet; nismo se povrnila na tradicionalno definicijo strukture. Konfiguracije ne moremo izpostaviti tako, da pridržimo med relacijami, ki konstituirajo organizirano skupnost samo nekatere, ki pa bi bile (čeprav je bilo rečeno, da so bistvene) kljub temu na isti ravni in iste narave, vidne tako kot one. Skratka, konfiguracija ni proizvod izrezovanja (découpage) ali abstrakcije. Njeni elementi so del organizacije in na tem nivoju imajo med sabo opazljive odnose, ki pa ne konstituirajo konfiguracije. Konfiguracija je ustvarjena, ki so drugačni od odnosov tistih, ki se kažejo v organizaciji. Zato je treba, kot pravi Godelier, razbiti (briser) vidne odnose, da bi definirali dejansko določujoče odnose. Na primer: opazujemo prijateljstvo med stricem in nečakom po materini strani ali pa med zetom in taščo; mezda se kaže kot cena delavčevega dela v kapitalistični organizaciji. Ti odnosi niso

* Avtor te rasprave se sklicuje na 246. št. (november 1966) revije Temps Modernes, ki je bila posvečena problemu strukturalizma. Poleg navedenih so bili objavljeni še naslednji članki: Marc Barbut — Le sens du mot «structures» en mathématiques, Maurice Godelier — Système, structure et contradiction dans le Capital, Pierre Bourdieu — Champ intellectuel et projet créateur, Pierre Macherey — L'analyse littéraire, tombeau des structures, Jacques Ehrmann — Les structures de l'échange dans le Cinéma (op. prev.).

** Pod imenom Bourbaki se skriva skupina fr. matematikov, ki je izdelala obširno matematično teorijo množic (op. prev.).

bolj zaznavni od drugih. Če se zadržujemo ob njih, nič ne kaže, da jim pridevamo posebno veljavo. Toda analiza odkrije pod temi opazljivimi odnosi druge odnose. Ti pojasnjujejo prve in razlagajo, zakaj se pokažejo opazovanju. Razlika med obema tipoma odnosov vodi k temu, da se vidni odnosi resorbarajo (če lahko tako rečemo) v empirično realiteto členov (terme), ki jih združujejo, medtem ko so ti drugi pomembnejši kot taisti členi, ki lahko dejansko variirajo od ene do druge organizacije. Tako ugotavljamo, da sta stric in nečak po materini strani prijatelj. Zdi se, da prav ta kvaliteta v stvarnem videzu utemeljuje njuno relacijo, medtem ko dejansko izraža določen odnos po rodu, odnos, ki ga relacija prikriva, tako da mu daje edinstven in očitno poseben videz kakšne posebne skupine. Toda taisti odnos je mogoče prevesti (zaradi tega dejstva se podobno prikriva) drugje in drugače. Enak način kaže Godelier z enačbo mezza = cena dela. Zato se zdi, da opazovanje kapitalistične prakse to enačbo razkriva kot videz, v katerem je treba odkriti eksploatacijski odnos. Konfiguracija teh soodvisnosti (sous-jacents) odnosov torej ni privilegirani del vidne organizacije, marveč je njena eksplikativna opera, ki je lahko zelo različna od tega, kar zajame opazovalec. Na isti liniji nam bo drug, etnološki primer omogočil boljše razumevanje problema. Poznamo tisto, kar Lévi-Strauss imenuje posplošena menjava: medtem ko se v omejeni menjavi moški iz skupine A poroči z ženo iz skupine B, in recipročno si moški iz skupine B vzame ženo iz skupine A, v posplošeni menjavi si moški iz A vzame žensko iz B, moški iz B ženo iz C, moški iz C ženo iz D in tako naprej. Krog se zapre, ko moški iz X najde ženo v A. Posplošena menjava, ki zahteva eksistenco najmanj treh različnih skupin, implicira torej določeno orientacijo zakonskih menjav. Brat matere moškega iz A je v B in hči tega strica po materini strani je potencialna žena njegovega nečaka. Dejansko je pogosto žena tista, ki ji dajemo prednost, in posplošena menjava tako razloži poroko s sestrčno po materini strani, obliko poroke, ki jo srečujemo v sicer različnih družbah. Sam princip te razlage pa sta odklanjala Homans in Schneider. Zanju moramo zakonske prednosti interpretirati na tisti ravni, na kateri jih opazujemo, se pravi na psihosociološki ravni: v družbi, ki je povezana patrilinearno, bi prednost za sestrčno po materini strani izhajala (po neke vrste prenosu) iz sentimentalne navezanosti dedka na svojega strica po materini strani, katere družinska drža kontrastira s strogostjo očeta. Tu je nepotrebno vstopiti v podrobnosti diskusije in ovreči psihologistično tezo. Zadoštuje, da podčrtamo njeno nasprotje s strukturalistično tezo. V obeh primerih imamo opravka z isto konstelacijo sorodstvenih odnosov. Toda za Homansa se to, kar se tu dogaja, reducira na opazovana obnašanja, ki jih razlaga z individualnimi motivacijami, te pa povzroči družbeni kontekst »prirodne« motivacije. Lévi-Strauss pa razlaga nasprotno, tako, da odkrije za to konstelacijo pravilo menjave, ki upošteva povratke obnašanj v celoti populacije in v trajanju.

To pravilo ne izključuje igre psiholoških motivacij, ker se situira na drug nivo. To pravilo lahko formulirajo prizadejati ali pa ga zabeleži opazovalec samo v obliki moralne norme, ne da bi bil pri prvih in opažen pri drugih: ena skupina lahko daje svoje ženske kateri drugi, ki je vedno ista, ne da bi pomislili, da njej sami prav zaprtost kroga dovoljuje, da jih sprejme od tretje skupine. Ta primer ne kaže samo to, da je struktura druga od tistega, kar sem imenoval organizacija, temveč tudi, da struktura daje ključ funkcioniranja. Sem se bomo še povrnili: strukturalizem ne definira določenega reda, marveč utemeljuje tudi njegov praktični dinamizem.

V opazovanih dejstvih je treba torej najti skriti vzrok njihovega videza, osvetliti to soodvisno konfiguracijo, ki jo torej lahko imenujemo struktura. Vendar ni treba pozabiti, da organizacijo tudi prestopa, čeprav je od nje odvisna. Saj prav organizacija naredi iz nje varianto, kateri eksplicira transformacije. Zato sem začel z definicijo strukture kot sintakse. Dejansko je struktura obenem določena realiteta — konfiguracija, ki jo odkriva analiza — in intelektualno orodje — zakon njene variabilnosti. To, da eksistira dva pridevnik »strukture« (structurel) in »strukturalen« (structural), nam dovoli pokazati, da ta dualizem nikakor ni dvomnost: določena relacija je »strukturna«, ko jo opazujemo v določujoči vlogi, v osrčju dane organizacije; ista relacija je »strukturalna«, kadar jo vzamemo kot sposobno, da se realizira na več različnih in enako določujočih načinov v več organizacijah. »Strukturalen« se nanaša na strukturo kot sintakso, »strukturen« pa na strukturo kot realiteto. Ta koncepcija je, mislim, v skladu s koncepcijo avtorjev, ki jih bomo brali, zlasti pa z A. J. Greimasovo in Godelierovo koncepcijo. Zdi se mi, da je skladna tudi z matematično uporabo te besede, kot jo razlaga Barbut. Lahko bi se vendar motili in mislili, da le-ta preprosto precizira tradicionalno pojmovanje strukture kot ograjenosti stvarnosti. Barbut definira strukturo kot množico katerihkoli elementov, za katere je določenih eden ali več zakonov sestave. To je »abstraktna skupina«, iz katere lahko dobimo prav toliko konkretnih realizacij, »predstav«, kolikor posebnih smislov lahko damo njenim elementom. To je »jezik« brez »semantike«. Zdi se povsem naravno (ker je zelo preprosto) videti v strukturi notranje ograje, skupno kakšni skupini (v običajnem, ne matematičnem pomenu te besede) »homomorfni« predstav, ali, če obrnemo sliko, prazno formo ali mrežo, ki jo te predstave napolnjujejo, vsaka na svoj način.

Dejansko zadostuje pravilno brati, da bi razumeli, da je matematična struktura nekakšna aksiomatika, ki dovoljuje izvrševati homomorfizme, se pravi prehode (čeprav metafizične) substantificirati to strukturo, ki je tu definirana kot sintaksa. Vendar se je to poskušalo storiti, ker sta v matematiki predmet in njegov pojem nerazločljiva: vsak pojem je neposredno realiziran kot predmet matematične misli in »abstraktna skupina« predmet pojma struktura je realna z isto pravico in na enak način kot

katerakoli izmed njenih predstav; je na istem nivoju, kot je realna mreža pa se preide k drugim vedam, npr. družbenim, da bi tam uporabljali matematične pojme, odnos le-teh do stvarnega (réel), na katero te vede merijo, ni več neposreden in mora biti na neki način demultiplificiran: če »predstave« ustrezajo eksistentnim organizacijam, pa »abstraktna skupina« nima za objektivni korelat neke posebne (singuliere) in otipljive realitete, ki bi bila opazovalna struktura. Abstraktna skupina je sredstvo analize in formula strukturalnih relacij tako imenovanih organizacij.

Enak nesporezum, ki more biti razširjen na enak način, se lahko zgodi zaradi modelov, ki so pogosto uporabljeni v strukturalni analizi. Tak nesporezum je v tem, če jemljemo model za sam izraz strukture, za ograjeno empirično stvarnost. Toda posamezen model ni struktura. Model je simplifikacija stvarnega, ki jo poskusimo zato, da bi omogočili prenašati variacije, ki bodo omogočile lažje razbrati strukturo in diagram, s pomočjo katerega je model ponazorjen. Nanaša se na analizo, na svojo metodo in ne na kakšno posebno realiteto, katere reprodukcija naj bi bil.

Sedaj je mogoče odgovoriti na prvotno vprašanje: Ali se je smisel besede »struktura« spremenil? Prav gotovo, če sprejmemo to, kar smo prej povedali. V klasični definiciji — način, po katerem so deli katerekoli celote med seboj urejeni — je bil na glas premeščen: to, kar šteje, je manj ugotovljena objektivna ureditev kot njen »način« (manière). Po drugi strani (če govorimo o »načinu«, predpostavljamo, da jih je več) kaj naj bi bil določen način, če ne bi bilo tudi drugačnih? In strukturalizem se je konstituiral tako, da je iz te pluralnosti povlekel konsekvence.

Nič v tem, kar predhodi, ne omejuje strukturalizma na lastnem področju, zunaj katerega se ne bi znal veljavno aplicirati. Hoteli pa bi potrditi, da mu, nasprotno, nobeno področje ni prepovedano; ne samo razreševati vse probleme, temveč se tudi vseh lotiti. Da bi dokazali, da je realno (le réel) strukturalizirano, nič ne kaže, da bi ga bilo treba zato reducirati. Strukturalizem ni formalizem. Nasprotno, strukturalizem obožuje razločevanje med formo in materijo in nobena materija mu ni a priori nedostopna. C. Lévi-Strauss je zapisal: »Forma se definira po nasprotju do vsebine, kateri je zunanja; struktura pa nima vsebine, je vsebina sama, zaobjeta v določeni logični organizaciji, ki je razumljiva kot lastnost realnega.« Zato je nujno potrebno pokazati, da pojem strukture ne okrne realnosti, temveč, nasprotno, dovoljuje razumeti vse njene vidike. Najpogostejša kritika strukturalizma se ne našaša toliko na tako imenovani imperalizem (ker strukturalizem ne izključuje drugih načinov reševanja problemov) kot na neko parcialnost, ki bi povzročila, da mu manjka bistveno. Priznava se, da je metoda sprejemljiva, da daje rezultate, toda dodaja se, da so ti rezultati omejeni z metodo samo. Lahko bi sklepali, da so bila precejšnja razglabljanja nekoristna in da bi bilo treba začeti s tem vprašanjem. Vendar so bila nujna, ker je kritika utemeljena samo nasproti čisto klasifikatorskemu strukturalizmu, kar smo sicer že pokazali: spozna(va)ti se ne reducira na lepo urediti kakšno zbirko. Toda, ali ta kritika velja za strukturalno analizo? Ta je pridržala zgolj en sam, vedno isti vidik stvari: sinhronijo. Strukturalizem se je apliciral samo na stabilnih skupnostih, razlaga spremembo mu je spodletavala, zapadal je konstituirano (le constitué), ni pa razumel konstituirajočega (le constituant); skratka, ignoriral je zgodovino, kjer je videl zgolj iluzijo.

Naj takoj opozorimo, da bi ugovor veljal nedvomno samo proti koncepciji, ki smo jo ravno začeli zavracati: proti koncepciji strukture kot ograjenosti med ostalimi dane diskretne totalitete. Tedaj bi dejansko lahko imeli strukturalizem in nestrukturalizem realitete. V družbi bi na primer vse, kar je pravilo (institucija), izstopalo iz strukturalnega preučevanja, toda manj gotovo iz funkcioniranja družbe in še manj iz zgodovine.

Za Sartra je struktura samo »praktiko-inertna«; je strnjena sled ali proizvod določene prakse, neko »okostje«, skratka stvar, ki jo tudi preučuje kot tako. Toda po pravici struktura ni nikdar ta ali ona stvar zato, ker je sistem odnosov in ker so strukturalizem definirali po njegovem naporu, razumeli kot totaliteto ne dane zaprte totalitete, temveč — nasprotno — skupnosti, katerih zaprtost je problematična. Če povzamemo Sartrovo govorico, je strukturalizem bistveno totalizirajoč. Tisto, kar si prizadeva totalizirati, niso nujne simetrije, povrnitve, ampak tudi nasprotja in neravnotežja; ne gre, da bi jih brisal, temveč da bi razumel zveze, ki ta nasprotja in neravnotežja vzdržujejo.

Če vidimo v strukturi sredstvo, ki omogoča pojav različnih skupnosti kot variant, smo pustili nerešen problem njihovega medsebojnega odnosa samega. Lahko gre za čisto konceptualen odnos: dve družbi iz istega tipa in sta kakor alternativni rešitvi istega problema (čeprav sta skoraj dejansko neodvisni). Lahko gre tudi za stvaren odnos: opazovane skupine so posorodene in njihovi vzajemni sistemi organizacije so kot dialekti istega ideološkega jezika; tu

postane tip družine. In končno, lahko gre za sukcesivna stanja iste skupnosti: struktura je torej pravilo zgodovinsko realnih transformacij, razlaga funkcioniranja in nastajanja. Drugače rečeno, govori o kombiniranju in variantah nikakor ne izključuje, da prvo nosi neko pravilo orientacije in da red drugih ni več indiferenten, temveč determiniran in ireverzibilen. Še drugače rečeno, brezkoristno je izstopiti iz strukturalnih analiz z namenom, da bi opisali dinamizem, ki preprečuje stvarnem ostati zmerom v istem stanju. Če se ne bi nikoli preoblikovale, strukturalizem ne bi imel raison d'être: njegov cilj je, da razloži variacije; spreminjanje je poseben način variacije, torej ne more demantirati strukturalizma. Res je, da se je strukturalizem sprva oklenil preučevanja sinhronih organizacij in zaprtih sistemov, toda njegova zgodovina kaže, da ga ne bi smeli na to obsoditi.

Prevedel V. Likar

ALEKSANDER ZORN

MANEVRI

Javorskov fenomen v slovenskem povojnem gledališkem delovanju zahteva ob zapisu odnosa do MANEVROV (uprizorjenih v Slovenskem narodnem gledališču) obenem tudi odnos do zapisa samega.

V ožjem krogu gre za odnose: tekst—predstava, gledalec—predstava, bralec—tekst, bralec—gledalec; v širšem krogu pa vprašanja o kritiki, možnosti vrednotenja v današnjem svetu, kriterijih itd. Širši krog presega omejenost pričujočega sestavka, pa tudi ni njegov namen. V strukturi ožjega kroga pa bodo vprašanja samo zastavljena in s tem »zasidrana« v zavest in v okviru zastavkov zapis zato ne bo dokončen.

Odnos tekst—predstava je najprej pisateljev odnos do gledališča, tukaj odnos Jožeta Javorskega do slovenskega gledališkega oblikovanja. Ta je podan v nekaterih načelnih izjavah, pa tudi prisoten v nekaterih avtorjevih tekstih o zgodovini evropskega gledališča. Če izberemo najprej citat iz: KAJ SODIM O »MANEVRIH«: ... Zato bi bilo strašno napak, če bi besedilo, ki ga je avtor napisal, jemali za čisto zlato. Besedilo je samo napotek za igranje in vsak igravec ga lahko spreminja na boljše ali pa vsaj v tisto smer, kamor ga vodi njegov igralski talent, smisel za duhovitost ali pa celo genij. Posamezne igralske družine, ki bi hotele spremeniti ali pa svojim potrebam prilagoditi posamezne prizore, bi morale poklicati na pomoč avtorja, ki bi jim moral poskušati tkanino komedije prikrčiti po njihovih merah. Skratka: MANEVRI so commedia dell'arte, preteza, ki naj bi tako kot danes Living Theatre provocirala gledališko stvarino. Zakaj vse kaže, da je prav commedia dell'arte, kateri najbolj vzorni nasledniki so igralci Living Theatre, zavoljo svoje igrivosti, improvizacije, kritičnosti, grobosti in duhovite domisljije — prava oblika slovenskega odrskega igranja. ... In nato popis prizorišča iz KRIMINALNE ZGODBE: ... Sicer pa je ves ta popis gledališke stvarnosti v Kriminalni zgodbi skrajno nesporečen in vsiljiv. Gledališka stvarnost ga mora prerasti, v tem je njen smisel ... lahko že postavimo nekaj vprašanj. Literarni tekst ni čisto zlato, je le osnutek, napotek za igranje, predstava torej ni pastorek literarnega teksta, še več, tekst celo provocira gledališko stvarino. Duhovita domisljija je prava oblika gledališkega snovanja. Prav tako popis odrske postavitve ni dokončen, predmeti niso realistični, temveč gledališki, gledališka stvarnost prerašča tekst, ki prinaša besedilo in avtorjevo zamisljivost prizorišča. Iz tega napravimo lahko logičen sklep, da ni vedno tako. Tekst je lahko čisto zlato, spreminjati tekst pomeni njegovo degradacijo, pomeni nekaj nedopustnega, tekst je kratko in malo že gledališče. Smo pravzaprav pred dvema sistemoma gledališkega pisanja. Opirajoč se na izjave lahko nekoliko nasilno in kontrastno ločimo med pisateljem, ki mu je dramska oblika pripomoček, le literarna zvrst, najustreznejša za izrazitev zastavljene umetniške materije, in pisateljem, ki mu je cilj pisanja odrska izraznost, to je zmožnost besedila. Razdelitev se zdi samo registrirana, (nasilno abstraktna) razlika dveh oblik gledališkega delovanja, vendar ni zastavljena na tem nivoju. Zastavitev razlik skuša razjasniti odnos avtor—tekst, torej obliko avtorjevega pristopa k formiranju dramskega teksta ... V drugo zvrst tedaj sodi Javoršek in še posebej ambicija njegovih MANEVROV. Takšen sistem gledališkega pisanja in mišljenja zahteva poseben odnos do zapisa o njegovem fenomenu, sprejemamo običajno mišljenje, da tekst potrdi svojo eksistenco šele na odru, ki pa dobi tu še neki poseben pogoj, to je opredelitev odnosa kritik—gledališko delo.

Preden zastavimo vprašanje kritik—gledališče bi bilo potrebno imenovati vmesni člen, ki vprašanje sploh omogoča. To je mesto, ki pripada režiji, točneje: mesto režiserja na poti teksta k potrditvi svoje eksistence, v tem primeru režiser in MANEVRI.

Odnos tekst—predstava je tudi režiserjev odnos. V sam tekst MANEVROV je po besedah avtorja položena določena svoboda, ki pripada režiji, in ki je bistveno širša narave kot tista, ki bi pripadala besedilu, katerega oblika in beseda je dokončna in ki ji odrska utelešitev pomeni le predstavo, le fizično razkazovanje literarne besede. Iz navedenega

(Nadaljevanje na 14. strani)

1. J. P. Sartre: Critique de la raison dialectique, str. 115.

2. Ibid., str. 116.

3. Glej C. Lévi-Strauss in E. R. Leach, Rethinking Anthropology, London 1967.

4. Glej avtorjev članek o »strukturni moči pri Hajnalbi (L'Homme, IV, sept.—dec. 1964), seveda ne zato, ker naj bi bil najboljši: sem se obrača zgolj iz previdnosti, da ne bi tvegali, da ga demantirajo, ker trdi, da ta študija poskuša uresničiti tukaj definirano metodo.

5. Marriage, authority and final causes. A study of unilateral cross-cousin marriage, 1955.

6. Komaj potrebno je poudariti, da je tako preobsežno inspirirana predvsem pri delih C. Lévi-Straussa, da bi se mogel sklicovati v vsakem trenutku.

7. C. Lévi-Strauss, L'analyse morphologique des contes russes, International Journal of Slavic Linguistics and Poetics 1960. »Lokalna organizacija« je tisto, kar sem imenoval »konfiguracija«; je »lastnost realnega« v tem smislu, da je lastna eksplikacija.

8. Tisto, kar kljub temu niti ni lahko niti brezkoristno.

9. Critique de la raison dialectique, str. 487.

denih citatov je razvidno, da se dramsko besedilo avtorja osvobodil v tistem trenutku, ko je napisano. Ta osvoboditev pa je le navidezna. V tekst MANEVROV je položen določen režiserski princip, saj vemo, da besedilo celo provokira gledališko stvarino. Se več: to naj bi bila prava oblika slovenskega odrskega igranja. Svoboda režije je torej dvojne narave: 1. mnogo širše, ker dopušča svobodno preoblikovanje besedila in s tem svobodnejšo domišljijo, ki je kakor vemo, prava oblika odrskega snovanja; 2. obenem pa mnogo ožja, režiserski princip vsebuje že besedilo, vemo pa tudi, da bi za prilagoditev posameznih prizorov gledališki družini bilo potrebno poklicati na pomoč avtorja. V navidezno svobodo režije MANEVROV je položena nesvoboda. Dualizem tekst—predstava torej ostane, pomakne se samo iz zavezanosti literarni besedi na zavezanost režiskemu postopku, ki je položen v besedilo. Odnos tekst—predstava, ki je avtorjev in režiserjev, skuša postati last enega samega, režiser postaja avtor drame, avtor postaja režiser. Zdi se, da je to fundamentalna značilnost in originalnost Javorškovega gledališkega delovanja pri nas, še posebej pa ambicija njegovih MANEVROV. Zato lahko za pišemo, na videz kontradiktorno trditev: mesto režiserja na poti MANEVROV na oder potiruje in izgublja svoj umetniški status. Potrjuje ga, če vztraja samo na poziciji svobodnega preoblikovalca besedila in s tem utemeljuje in priznava njegovo eksistenco šele na oderu, izgublja pa ga, če se podreja režiskim smernicam, ki so položene v tekst. Ali: potrjuje ga, če sprejme osvoboditev teksta od avtorja, ko je ta napisan, izgublja ga, če sprejme, da avtor MANEVROV postaja njihov režiser. V tem primeru je le fizična in ne umetniška osebnost, potrebna za fizično utelešenje režiskih ambicij, položenih v tekst.

S tem prihajamo na strukturo teksta, to je torej tekstovno gledanje, bolje, na tisto strukturo teksta, ki lahko vsebuje svobodo ali nesvobodo režijske umetniške kreativnosti.

Ze ob pregledu oseb zaslužimo večplastnost MANEVROV. Imena oseb so znana iz Levstikovega Martina Krpana: Brdavs, Martin, Gregor, Kobilica, ki pa imajo pripisana pojasnila, funkcijo v igri, v »sedanem življenju«, saj je v tekstu eksplicitno podano, da je oder podoba življenja. Brdavs je direktor tovarne, Martin živahen kmet, Cesarica sekretar podjetja Snaga, Gregor pravnik itd. Te plasti so tri: 1. igra je tista, ki jo bomo gledali v gledališču, kjer bo predstava MANEVROV (v našem primeru je to že SNG), 2. igra, igra v igri: kjer so Martin, Cesarica, Brdavs itd. Se kmet, sekretar in direktor na manevrih in igrajo v tem gledališču (SNG), 3. plast igre, igra v igri igre pa je tista, kjer kmet, sekretar in direktor na manevrih grajo MARTINA KRPA.

Večplastnost MANEVROV vsebuje različne prostorske

dimenzije dogajanja. Navidez so to tri, vendar je ena vsebovana v drugi tako, da se združujeta. 1. je SNG, 2. pa je oder podeželskega gledališča, ki ga predstavja oder SNG. Manevri kot ena izmed prostorskih dimenzij igre so prisotni v drugi, to je oder podeželskega gledališča. Manevri kot »igra« se dogajajo zunaj odra SNG, o njej nas »obveščajo« skozi oder na oder. So torej del druge dimenzije in obenem znotraj obeh odrskih iluzij. Prostorskih dimenzij dogajanja zato ne smemo mešati z večplastnostjo igre. Za gledalca sta važni predvsem dve dimenziji: to sta oder SNG in podeželski oder in pa dve plasti vsebinske narave: vojaki (Krpán, Brdavs, Cesarica itd.) na manevrih in ti vojaki kot igralci MARTINA KRPA. Prvo prostorsko dimenzijo sprejme gledalec zavestno nase ko gre gledat MANEVRE v SNG, v drugi pa gleda obe vsebinski plasti: vojaki in igralci. Vsebinske plasti in prostorske dimenzije se med seboj prepletajo in dopolnjujejo in jih je težavno ločevati, predstavljajo organsko zraščanje, bistveno za razumevanje obeh.

Za gledalca je torej pomembna druga dimenzija prostora (znotraj SNG), v kateri lahko razlikuje dve plasti dogajanja. Režiser deluje izven obeh dimenzij, skozi prvo (SNG) dela drugo (predstavo MANEVROV). V prvi dimenziji je umetnik, ki ustvarja drugo, ta postaja njegova umetnina. Avtor teksta prav tako deluje izven obeh dimenzij, umetnik je izven obeh, ustvarja pa prvo, ki postaja njegovo umetniško delo. Avtor pripravlja, omogoča delovanje režiserja v prvi dimenziji skozi katero dela ta drugo, za gledalca. Cilj avtorja in režiserja, ki ju omogoča kot umetnika, je gledalec. Gledalcu je onemogočeno videti oba delovanja, vidi le rezultat, ki mu je namenjen.

Vprašanje umetniškosti režiserja se tedaj postavlja v prvi dimenziji tisti, ki jo omogoča avtor. Rekli pa smo, da je ambicija Javorškovih MANEVROV kot pisanje za gledališče do določene mere tudi uklinjanje režiserjevega umetniškega statusa. Avtor deluje za drugo dimenzijo. Kaj to pomeni?

Dani sta nam dve možnosti sodbe o gledališkem delu. Prva nam je omogočena skozi tekst in je tekstovno gledanje, kar pomeni da je literarno gledanje. Odnos tekst—predstava je režiserjev in avtorjev odnos in za gledalca, ki mu je namenjena gledališka predstava, nebiten. Druga možnost je omogočena skozi predstavo, kjer pa so zakrite možnosti videnja delovanja za prvo ali drugo dimenzijo. Ostane še primerjava obeh. Skozi tekst gledamo na predstavo teksta. Ze bežen pregled prakse dnevne gledališke kritike pri nas pokaže tak primerjalen postopek. Takšna kritika vsebuje dva dokaj natančno ločena pristopa do predstave: prvič je to izrazito literaren, ta del kritike navadno določa mesto avtorja in predstavljanega dela v literarnem toku, svetovno nazorski ambient, v katerem je del nastajalo, njegovo morebitno angažiranost, oblikovne prijeme itd. pa do etične vrednosti in se »vrti« okoli

pisatelja. Drugi del je ocena režijskega pristopa, odrske postavke izbire igrancev, igre itd., torej del, ki se obrača na režiserja. Povezava med njima izhaja iz nasprotja: odnosa kritika do teksta in odnosa režiserja do teksta. Rezultat nasprotja je vrednotenje režije, to je realizacije dramske besede, predstave dramskega teksta. Odnos tekst, ki je režiserjev odnos postaja tudi kritikov odnos, kritik je do neke mere režiser, ki mu ni dan oder na razpolago, ampak beseda. Postavlja se vprašanje, kakšna druga možnost je kritiku sploh dana. Tu zadenemo na druge odnose: gledalec—predstava, bralec—tekst, bralec—gledalec. Odnos gledalec—predstava se vrši v (če gledamo skozi MANEVRE) v prvi prostorski dimenziji, pred odrom SNG, za drugo, za razumevanje druge, je pristanek na odrsko iluzijo. Gledalec do teksta nima takšnega odnosa kot režiser ali avtor, poznavanje teksta mu pomeni le lažje razumevanje odrske besede. Odnos bralec—tekst, smo že rekli, je literaren odnos. Ostane še prehod bralec—gledalec. Očitno je to tisti prehod, ki omogoča kritiko gledališke predstave. Je pa tudi tisti prehod, ki omogoča lahko le (zaradi poznavanja besedila) lažje razumevanje izrečenih besed, ki so se utelesile na oderu.

Ko se vprašujemo o umetniškosti režiserja, se vprašujemo, ali je s soočenjem tekst—predstava dana možnost vrednotenja. Če je gledališče predstava teksta, potem je to mogoče. V tem primeru je gledališče združitev raznih umetnosti: arhitekture, slikarstva, kiparstva, glasbe, baleta, literature itd. gledališka umetnost sama je nepopolna. Če pa gledališče ni fizično razkazovanje besede (ob pomoči drugih umetnosti) ampak samostojna, zaključena umetnost, potem je dualizem tekst—predstava netežen kot metoda vrednotenja. Konkretno: z improvizacijo MANEVROV lahko določimo različno odnosa avtorja in režiserja do teksta in literarne resnice, ki je položena v tekst. O resnici, ki jo kaže gledališče ne povemo ničesar.

Če avtor MANEVROV deluje za drugo prostorsko dimenzijo če tekst skuša formirati tako, da omogoča režijo kot spreminjanje teksta, je literarna beseda postavljena pod vprašaj, postajala naj bi gledališka beseda, funkcionalnejša. Odgovor na to, ali je fenomen MANEVROV pomemben in pozitiven gledališki pojav pri nas v okviru tega sestavka, ni kompetenten. Ugotavljamo pa, da ravno MANEVRI kažejo potrebo po tehtnejšem pristopu dnevne gledališke kritike do gledališča.

1. Jože Javoršek: HARCEKINOV PLASC
2. Jože Javoršek: KAJ SODIM O MANEVRIH (Dramski list SNG 2)
3. Sprejemamo nekaj ugotovitev Tonasa Kermaverja o Manevrih (Tonasa Kermaverja: IGRA — ZIVLJENJE, Dramski list SNG 2).
4. Jože Javoršek: GLEDALIŠKE IGRE, MANEVRI.

MAJ 68

»Zanikati nujnost partije in partijske discipline... to pomeni popolnoma razorožiti proletarijat v korist buržoazije,« piše Lenin. Ideologija, ki se danes grmadi v tako imenovanem levem tisku, na letakih, v resolucijah itd., ima za cilj, da pod krinko revolucije dejansko razoroži in demobilizira proletarijat. Razredno borbo nadomestljajo s »spodbijanjem«. Očitno je, da ta izraz zadeva le najbolj periferni sloj organizacije vladajočega razreda, njegove superstrukture, ne pa bistvenega, njegovo infrastrukturo, produkcijske odnose. Tako bojo lahko govorili o »spodbijanju« univerzitetnega pouka, lahko bojo spodbijali načine informiranja, v silo lahko spodbijajo potrošniško družbo; če pa v termin spodbijanje apliciramo na kapitalistično eksploatacijo, na profit itd., pa postane — na tem nivoju — popolnoma smešen. Sicer pa se zdi, da je ideologija, ki se razširja in ki vsiljuje svoj model sedanji situaciji, prekoprana po posebnih črtah, kakršne prepoznavamo na individuumu. »Spodbijanje« prikazuje prav ta subjektivni idealistični model, ki ga hočejo aplicirati na tisto, kar izhaja samo iz razredne borbe. Sklicevali se bojo torej na »ustvarjalno imaginacijo množic«, na »imaginacijo na oblasti«, na »spontanost«, pri čemer se razume, da lahko revolucija samo pridobi od akcije, h kateri vodi ta spontanost z ozirom na »v bistvu dobro naravov« množic (rousseauizem). Ob vsem tem pa pozabljajo na znatno vzgojo, ki jo je že stoletje deležen delavski razred. In tako delavci, namesto da bi malikovalsko spontano reagirali, uničujoč produkcijska sredstva, zasedajo tovarne in branijo ta ista produkcijska sredstva. Brezglavo pozivanje na spontanost množic skrajnje prezira marksistično znanost, teoretsko delo in iz njega izvirajočo politično prakso. Maloburžoazno ideologijo razkriva dejstvo, da pri njej vedno prevladajo moralni kriteriji nad objektivnimi analizami. Preziranje teoretsko utemeljene politične prakse se tedaj pojavlja v nasprotju med »prebujenjem« množic, »spontano revolucionarnim smislom« njihove akcije in »imobilnostjo« voditeljev, strankarskih »aparato« (kar je samo ponavljanje gaullistične terminologije) in »burokratizmom«. Tako bo možno govoriti o »študentski sili« in celo o »delavski sili«, »direktni demokraciji«, »divji demokraciji« itd., ne da bi se zastavilo vprašanje, kaj bi mogle biti take sile mimo dogovorjene teoretske in politične implikacije... To, kar vsa ta psevdo-revolucionarna leksikografija dela za vprašljivo, to je koherentna politična praksa, utemeljena na teoriji. In ko varljivo mešajo (cf. članke v Mondu l'Expressu, in Nouvel Observateuru) oligarhijo kapitalistične oblasti, ki ima v vidu le lastne interese, njen politični pragmatizem, njen tehnokratski ideal z usmerjevalnim delom, z vzgojo, z zbiranjem delavskih sindikatov in partije delavskega razreda, hočejo predvsem zakriti tisto, kar predstavlja za buržoazni razred največjo nevarnost, namreč dejstvo, da je akcija delavskega razreda in njegovih političnih in ekonomskih organizmov neločljiva od neke znanosti: marksizma. Prav tako nekateri nazivi, iztrgani iz njihovega teoretskega in revolucionarnega konteksta, da-

jejo revolucionaren privid tistemu, kar more biti samo maloburžoazna in levičarska ideološka infiltracija. »Maloburžoazni revolucionarizem ima nekaj podobnosti z anarhizmom... in se izmika nujnostim dosledne razredne borbe,« piše Lenin. Nebrižna uporaba izraza delavec ima za posledico prav to, da se zakrinka razredni antagonizem in pojem delovne sile ter izvor presežne vrednosti-delo, na katerega bi se moral izraz delavec neposredno nanašati. Tudi pojem razreda izpostavlja čudnim deviacijam, pripisujoč mu zlasti profesionalne kategorije, ki ne izhajajo striktno iz takega pojma (študentski razred, intelektualci, pisci). zaradi česar se pojem dela čisto in enostavno »preseže«.

O socialistični revolucionarni stranki, ki je odražala tendence maloburžoaznega revolucionarizma, je Lenin pisal: »Zanikajoč marksizem, ta stranka trdovratno noče razumeti nujnosti, da je treba s strogo objektivnostjo upoštevati razredne sile in razmerje teh sil in se šele potem lotiti kakršnekoli akcije.«

REVOLUCIJA TUKAJ ZDAJ

Akcija, ki jo izvajamo in ki poteka prek nas, tukaj in zdaj tekstualna, tj. zajeta v posebna pravila, za katere ni vprašljivo, ali naj se zavrnejo in zanemarijo;

ta akcija ima svojo lastno učinkovitost, čeprav je povezana s socialno prakso, katere primat pa vendar ostaja nesporen (politično v njej nedvoumno participiramo); smatramo za nujno opozoriti na naslednje točke:

1. Mi nismo »filozofija«, »učenjaki«, »pisci«, kolikor velja reprezentativna definicija, udomačena v družbi, katere materialno funkcioniranje in iz njega izvirajočo teorijo jezika napadamo;

2. Zdi se nam, da ta teorija jezika, podvržena metafizični kategoriji ekspresivnosti, konstituira enega od ideoloških ključev sedanje situacije v tem, da se lahko v njej »spontanost« razkrijejo pogubne sličnosti med najslabšim reakcionarnim konzervativizmom in revolucionarizmom brez temeljev;

3. Mislimo, da označujoča dejavnost neke dane historične faze odločilno determinira možnosti transformacije te faze. Podrediti ta specifični nivo, zavrniti ali zanikati njegove efekte, spoznanja in spremembe to vedno koincidira z regresijo, ki je dejansko surdeterminirana z delujočim stanjem stvari, okrepljenim s kakim lokalnim spodbijanjem;

4. Zdi se nam torej neogibno zatrditi, da je priznanje teoretskega preloma in določenega števila ireduktibilnih razlik v praksah, ki jih podpiramo, takšne narave, da vodijo družbeno revolucijo k njeni realni dovršitvi v redu njenih jezikov;

5. Konstrukcija teorije, izvedene iz tekstualne prakse, ki jo moramo razviti, se nam zdi potemtakem sposobna, da se izogne stalnim zagatam »angažiranega« govora — model teleološko-transcendentalne humanistične in psihologistične mistifikacije, skrije definitivnega mračnjastva buržoazne države;

6. Po svojem kompleksnem načinu produkcije bo morala biti ta konstrukcija del marksistično-leninistične teorije, edine revolucionarne teorije našega časa, morala bo težiti h kritični integraciji najbolj izdelanih praks (filozofije, lingvistike, semiologije, psihanalize, »literature«, zgodovine znanosti);

7. Vsako ideološko podjetje, ki se danes ne pojavlja v napredni teoretski formi in se zadovoljuje s tem, da pod eklektičnimi ali sentimentalnimi nazivi regrupira individualne in šibke politične aktivnosti, se nam zdi v toliko kontrarevolucionarno, kolikor ne priznava procesa razredne borbe, ki ga je treba objektivno nadaljevati in reaktivirati.

PARIS, MAJA 1968

Jean-Louis Baudouy, Pierre Boulez, Claude Cabantous, Hubert Damisch, Marc Devade, Jean-Joseph Goux, Denis Hollier, Julia Kristeva, Marcelin Pleynet, Jean Ricardou, Jacqueline Risset, Denis Roche, Pierre Rottenberg, Jean-Louis Schefer, Philippe Sollers, Paule Thévenin, Jean Thibaudau

TEL QVEL 34, 1968

»Buržoazija je pravilno spoznala, da so vsa orožja, ki jih je skovala proti fevdalizmu, obrnila ost proti njej sami, da so se vsa izobraževalna sredstva, ki jih je ustvarila, obrnila proti njeni lastni civilizaciji, da so vsi bogovi, ki jih je postavila, odpadli od nje. Domela je, da so vse takimenovane meščanske svobosčine in vsi organi napredka napadli in ogrozili njeno razredno gospodarstvo hkrati pri družbenem temelju in na političnem vrhu, da so torej postali »socialistični«. V tej grožnji in v tem napadu je po pravici odkrila skrivnost socializma, katerega smisel in tendenco presoja pravilneje, kakor pa se zna presojati takomenovani socializem sam, ki zato ne more razumeti, zakaj se buržoazija zakrknjeno zapira pred njim, pa naj (socializem) sentimentalno cvili o trpljenju človeštva ali po krščansko oznanja tisočletno carstvo in splošno bratsko ljubezen ali humanistično čenča o duhu, izobrazbi in svobodi, ali si doktrinarno izsesava iz prsta sistem sprave in blaginje vseh razredov.«

Karl Marx, 18. brumaire

ŠTUDENTSKO GIBANJE V ITALIJI

Mislím, da je težko ostati ravnodušen ob četudi skopih časopisnih novicah o študentskem gibanju v sosednji Italiji. Kaj je pravzaprav študentsko gibanje, kje so vzroki, kakšni so cilji tega gibanja?

Odgovor je danes morda že nekoliko zapoznel, ker dobiva to gibanje iz dneva v dan nove oblike. Kljub temu pa je mogoče spoznati osnovne znake gibanja, glede na prejšnje, stare tradicije študentskega »upornništva«.

V preteklosti je bilo namreč čutiti le priložnost študentske proteste proti različnim ukrepom vlad ter teoretiziranje o demokraciji in svobodi. To je ostajalo večkrat sebi cilj in namen. Bile so le manjše politizirane skupine, ki so se srečavale s študentskimi množicami le, ko je šlo za res pomembna politična vprašanja (Vietnam). Spopad z akademskim avtoritativizmom, z državnim represivnim aparatom — s policijo, je pomenil fazo razširitve obsega in večjo kohezijo v boju, fazo visoke politične napetosti. Ta neposreden stik z družbo in oblastjo je razgalil obstoječi sistem in vlogo univerze kot konservatorja protislovne, nedemokratske in neracionalne družbe, ki se zaradi svoje nemoči zateka k uporabi sile.

Do preseganja starih oblik boja, do kvalitativnega skoka — torej do študentskega gibanja — je prišlo tedaj, ko so vzpostavili zvezo med oblikami organiziranja in cilji, ki so jih zasledovali.

Več o problemih študentskega gibanja danes v Italiji sem zvedela v intervjuju s študentom Gioletom Chiesom, ki sem ga srečala v Rimu na zborovanju študentov in delavcev. G. Chiesi je bil eden redkih komunistov, voditeljev študentskega gibanja. Sicer je študent fizike in sourednik revije Nuove Generazioni ter vodja komisije za študentska vprašanja pri FGCI (Italijanske komunistične mladinske federacije).

1. *Študent se zaveda dejstva, da v sodobni družbi več nima vloge tradicionalnega intelektualca. V čem se kaže nova vloga intelektualca danes?*

Ce hočemo razumeti sam pojav študentskega gibanja, moramo izhajati iz analize vloge, ki jo ima univerza v sodobni kapitalistični družbi. Predstavniki vladajočega razreda so ugotovili, da razvoj moderne tehnologije, nujnost prilagajanja konkurenci, ekonomske integracija evropskega in svetovnega trga in še drugi dejavniki, zahtevajo velike spremembe na trgu delovne sile. Njihova pozornost se je zato usmerila na univerzo, kajti edino ta lahko producira velike količine nove profesionalne delovne sile. Naprednejšim tehnokratom je postalo jasno, da se univerza ne sme več omejevali na produkcijo intelektualcev tradicionalnega tipa (s transmissijsko vlogo prenašalcev vladajoče ideologije), torej zgolj na produkcijo vodilnih elit. Univerza se je na podlagi teh zahtev preusmerila in prevzela funkcijo producenta množične delovne sile z višjo in visoko izobrazbo. Očitno je nova vloga šole spremenila njo samo v delček strukture sedanjega sistema, kateremu »trenira« delovno silo, ki je potrebna za uspešno delovanje. Univerza mu mora torej dati svoj prispevek v obliki izobrazbe, anticipira kapitalistične delovne odnose. Zaradi te nove vloge so odstranili nekatere ovire, ki so preprečevale študij mladine iz vseh družbenih slojev. Univerzitetna populacija je v zelo hitrem času narasla od 100.000 na 500.000 študirajočih. Ta silen porast je povzročil velike težave v samem delovanju univerze — in seveda veliko nezadovoljstvo med študenti. Istočasno je nastalo tudi vprašanje preraščanja tipa kvalifikacije, ki ga je nudila stara univerza, in prilagajanje zahtevam po novih kvalifikacijah, ki jih narekuje moderni svet produkcije. Prav pri tem problemu se je načrt kljub vsemu kapitalističnemu racionalizmu zataknil. Vlada je namreč v imenu vodilnega družbenega razreda zahtevala formiranje nekeke »pod-univerze« (sotto universita), ki naj absorbira vso to ogromno število študentov in jih ozko sektorsko specializira. S tem je pravzaprav naredila očiten atentat na zakon o pravici do študija. Prvi so se te prevare zavedli ravno manj premožni študentje, ki so bili pripravljeni študirati, čeprav v težkih pogojih in v veliko breme svojim staršem samo zato, da bi si omogočili napredovanje na družbeni lestvici. V vsej ostrini pa se je pokazal tudi problem zaposlovanja. Na tisoče diplomantov se je znašlo na cesti ali vsaj brez ustreznega delovnega mesta.

Tisti, ki so menili, da si bodo s študijem pridobili višji položaj v družbi, so se znašli v novi situaciji, ki je vse prej kot prijetna. Postali so, kljub visokemu univerzitetnemu aslovu, le neznanen kolešček sistema, ki ne nudi nobene možnosti vplivanja in uveljavljanja intelektualnih sposobnosti. Znašli so se v razmerah proletarca, ki ima le to prednost, da je tehnično usposobljen. Po vsem tem je popolnoma naraven občutek opeharjenosti v svojih družbenih aspiracijah, ki jih ne gojijo le sinovi delavcev (kajti le neznan del teh je na univerzi), temveč tudi tisti študentje, ki izhajajo iz srednjih slojev.

Seveda so primarni problem že omenjene študijske razmere: znotraj univerze — pomanjkanje prostorov, opreme, učiteljev, visoka cena študija (razmere,

ki jih država ne poskuša izboljšati), vsa oblast v rokah nekaterih »baronov kateder«, ki lahko popolnoma nekontrolirano delujejo in so po večini reakcionarni. To je le nekaj dejstev, ki pa so bila zadosten razlog za študentski upor v letu 1968.

2. *Študentje niso revolucionarji že sami po sebi. Upor je posledica sistematičnega, znanstvenega spoznanja interesov socialne strukture, njenih zakonov in položaja posameznikov, torej ob spoznanju o svoji lastni odtujenosti. Istočasno začno iskati sredstva, to je strategija in taktika za lastno emancipacijo.*

Prav gotovo ne moremo (v duhu marksistične analize) opredeliti študentov kot razreda, še manj pa mu lahko pritaknemo pridevnik »revolucionaren«. Problem moramo gledati zunaj običajnih shematizacij. Gre torej za uporabo marksistične metode za analizo karakterja gibanja določene razvite kapitalistične družbe. Družbena skupina, ki jo sestavljajo študentje, je kvalitativno povsem nekaj drugega kot študent-posameznik. Danes se je ta družbena skupina znašla sredi osnovne kontradikcije v razvoju naše kapitalistične družbe. Ta se kaže po eni strani v potrebi po čim večjem številu tehnično izobraženega kadra v kar najkrajšem času. Tako bo lahko ta kader sproti izkoriščal dosežke znanosti (kar pa zahteva polivalentno formiranje, nekakšen background), po drugi strani pa se kaže v ostrem oviranju razvoja intelektualnih kapacitet, zato da ne bi bili zmogni razkrivanja — razumevanja socialnih problemov in položaja ter vloge posameznikov v družbi s ciljem obdržati delavski razred in nekatere družbene skupine (ki so z njim povezane) v razmerah čim večje podrejenosti. Istočasno se tudi očitno kaže razrahljanost v enotnosti buržoaznih organizacij zaradi čedalje večjega zaostrovanja tiste kontradikcije, ki jo Marx označuje za osnovno nasprotje med družbenim značajem proizvodnje in vse večjim privatnim prilastitvijo družbenega bogastva.

Kljub vsem oviram imajo študentje vendarle relativno prednost, ker jim je omogočena določena stopnja kulturnega razvoja (pa naj si bo ta kultura še tako mistificirana) in z njo večja stopnja informiranosti (ta je bila vedno privilegij buržoaznih slojev). Omogočeno jim je torej spoznanje vzrokov, ki določajo značaj družbe ter hitrejša orientiranje pri izbiri sredstev za preoblikovanje družbe. Spoznali so, da je za doseg tega cilja potreben množičen boj. To, že uveljavljeno obliko množičnega gibanja, ki ga revantifikacije usmerjajo proti antagonizmu kapitalističnega in njegovim zakonitostim, lahko upravičeno imenujemo revolucionarno. Problema kreiranja strategije vsaj v Italiji še nismo rešili. Tega je precej kriva tudi KPI, ki je zamudila prvo fazo študentskega gibanja v lanskem letu. Sploh pa je ta problem preizkusni kamen za KPI. Študentsko gibanje ji postavlja kopico vprašanj, ki nastajajo v študentskem gibanju in zahtevajo hiter odgovor. Vsako obotavljanje partije, vsaka nadaljnja zamuda bi lahko bila usodna za razvoj gibanja. Takoj moram pripomniti, da je partija kljub počasnemu razumevanju študentskega gibanja dokaj hitro našla stik s študenti in da postaja ta odnos čedalje bolj ustvarjalen. Prvi pozitivni rezultati tega »sporazuma« so se na zunaj pokazali že pri majskih volitvah, na znotraj pa v večjem vplivu partije na razvoj študentskega gibanja.

Gotovo vas zanima, odkod taka ustvarjalnost. Pomagali smo si z gramscijsko analizo in sploh z razvijanjem politične in teoretične dediščine. Študentsko gibanje ne zavrača več politične strategije KPI, nasprotno, na vsakem koraku jo potrjuje. V celoti sprejema tisti prispevek partije, ki zajema odnose demokracije in socializma v smislu odkrivanja novih oblik neposredne demokracije. Ravno ob tem je vsakomur postalo jasno, kot še nikoli, da zgradištev socializma v naših razmerah zahteva razvoj avtonomnih in množičnih gibanj. In če je res, da je samo partija lahko glavni protagonist prevzema oblasti, potem tudi drži, da do tega prevzema pripelje edinole množičen boj. Pri tem si je treba biti na jasnem, da je partija le ena politična hipnoza, ne pa edina. To namreč omogoča razumevanje socializma kot sistema, ki naj bi ne bil birokratski, centralističen, v katerem se partija ne bi enačila z državno oblastjo.

3. *Kaj pravzaprav označuje vaše geslo »Študentje, delavci, združeni v boj«? Ali morda pomeni, da študentje razpoznavajo povezanost z delavci za odločilen element boja za svojo emancipacijo, ali pa gre morda za golo parolo brez vsakršnega ozadja. Ali sploh je strategija in taktika povezovanja študentov in delavcev?*

Dejstvo je, da geslo, ki ga omenjaš, večkrat uporabljamo v vseh študentskih demonstracijah. Izraža pa dvojen pomen. Po eni strani študentje z njim izražajo dejansko nujnost povezovanja z delavci zaradi nadaljnjega razvoja študentskega gibanja, po drugi strani pa kaže na nezadostno uveljavljanje tega odnosa.

Študentje so namreč, da avtoritativizem (katerega žrtve so tudi sami) ni le drugoten produkt določene

družbe (ki pa je sicer racionalno in pravično urejena) ter da je šolski avtoritativizem le en vidik širšega avtoritarnega sistema, ki zajema celoten kapitalistični sistem. Ta sistem pa korenini v izkoriščevalskem odnosu, ki deli družbo na izkoriščevalce in izkoriščane. Sola je torej last gospodarjev — pa ne le zato, ker se v njej v največji meri šolajo njihovi otroci, temveč zato, ker služi njihovim interesom. Tudi znanost v teh šolah ni nevtralna in ne omogoča vzpona na družbeni lestvici. Študentje se počutijo čedalje bolj odtušeni od kakršne koli možnosti vplivanja na elemente, ki jih neposredno zadevajo. Odtušjenost postaja vse bolj očitna, zato je povsem naravno, da se študentje povezujejo s sebi sorodnimi — z delavci.

V prvi fazi spostavljanja stikov med študenti in delavci so nastale težave. Povzročili so jih bili tako študentje zaradi svoje neizkušenosti kakor tudi delavci, ki študentom niso kaj preveč zaupali. Velike težave so se pokazale pri iskanju skupnega jezika, sredstev, ki bi istočasno mobilizirala tako ene kot druge. Do velikega nezaupanja delavcev je prišlo predvsem zaradi ostrih polemik, ki so jih imeli študentje s tradicionalnimi organizacijami delavskega razreda. Ta nespornost je povsem razumljiva, ker imajo sindikati in KP med delavstvom močan vpliv. K preseganju te nezaupljivosti je precej prispevala sama KP, ki je prepričevala delavce, da je potrebno vključevati študente v delavsko gibanje.

4. *Kakšna je vloga študentov v splošnem političnem boju?*

V prvi fazi so študentje na različne načine skušali svoje probleme približati delavcem v tovarnah in podjetjih. Dajali so jim propagandno gradivo ter pojasnjevali svoje cilje in zahteve. V naslednjem obdobju so se skupine študentov lotile čisto delavskih akcij v sindikalnem boju. Sindikatom so študentje npr. pomagali pri izdelavi različnih analiz o položaju delavcev v produkciji. V zadnjem letu pa se študentje skupaj z delavci udeležujejo vseh delavskih bojev, še posebej v severni Italiji, kjer so stavkovna gibanja izredno močna (v Torinu, Milanu, Genovi). Udeležba študentov pri vseh teh gibanjih se je izkazala za pozitivno, ker so študentje v teh akcijah zelo radikalni in tako stimulirajo delavski boj.

Napori za skupno nastopanje so rodili obetajoče sadove. Nastalo je na stotine delavskih kolektivov in osnovnih odborov, v katerih so delavci in študentje. Tu izdelujejo poglobljene analize delovnih razmer v tovarnah. Njihova dejavnost pa se ni ustavila le tu, prekoračila je meje tovarn in se usmerila k proučevanju življenjskih razmer delavcev v njihovih naseljih. Kakšni so rezultati vsega tega? Ne bi mogel reči, da so vedno vsi pozitivni. Vsekakor pa množica pobud, vse to živo sodelovanje je neizpodbiten znak, da se razredni spopad v naši deželi močno zaostrojuje.

5. *Kako se kaže odnos med spontanostjo študentskega gibanja in njegovim organiziranim vodenjem?*

Izredno pomembno se mi v tej zvezi zdi t.i.m. »zavračanje predstavnistva«. Študentsko gibanje je v svojem delu uvedlo obliko razvite demokracije skupščinskega tipa. To je ugodno vplivalo na razvoj gibanja samega. Včasih so se pokazale težave zato, ker so nekateri teoretizirali o tem, da ne bi smelo biti nikakršnih oblik organiziranja in da so že presežene vse koncepcije. To se je kmalu izkazalo za nepomembno oddaljevanje, za ideologiziranje buržoaznega tipa. Pobuda za demokratično vodenje pa se je pokazala ne le za pravilno, temveč tudi za neobhodno potrebno v novi fazi razrednega spopada.

Delavci so uvedli skupščine, ki so dokaz njihove velike pripravljenosti in sposobnosti za samoupravljanje. Študentje in delavci dokazujejo svojo zrelost v vodenju, ki jo iz dneva v dan izpopolnjujejo. To dejstvo ustvarja čedalje večje politične napetosti. Na dan prihaja vloga partije delavskega razreda kot njenega voditelja in hegmona, ki ne zavira razvoja demokracije, temveč jo razvija in ščiti.

Študentsko gibanje je partiji prav zaradi njene vloge očitalo ozko zaprtost v parlamentarnistično logiko, ki je bila glavni vzrok nerazumevanja prave antiinstitucionalne vsebine študentskega gibanja. Dejansko je bila ta kritika upravičena, in skrajni čas je že bil, da so se komunisti začeli ukvarjati s problemi študentskega gibanja, ki postaja osnoven predmet razglabljanj celotne KPI.

Nataša Pobega

RAZPIS PODODBORA I. A. E. S. T. E. LJUBLJANA ZA NOVE ČLANE

Organizacija IAESTE išče študente in študentke za delo na pododboru Ljubljana. Poleg administrativnega dela za našimi študenti med šolskim letom so med počitnicami naloge pododboru tudi pogosti in vsestranski stiki s tujimi študenti. Zato je delo tekom celega leta zanimivo, žal pa je v principu neplačano. Zvesti in delovni člani pododboru pa imajo po določenem času precejšnje ugodnosti za strokovno prakso v tujini in izpopolnitve v tujem jeziku.

K sodelovanju so vabljeni dobri študentje in študentke nižjih letnikov (predvsem I. in II.) vseh tehničnih fakultet v Ljubljani. Za vsa pojasnila se zglasite na našem pododboru IAESTE Ljubljana, Trg revolucije 1/I soba 58 ob uradnih urah:

ponedeljek, sredo, petek od 12.30 — 13.30, ali pa telefonirajte na 20—181.

PODOBOR IAESTE LJUBLJANA

(Nadaljevanje z naslovne strani)

dualizacija ciljev na eni strani družbenih in na drugi prirodnoslovnih in tehničnih ved. Jez med eno in drugo človeško preokupacijo ima za seboj dolgo in težko zgodovino. Človek, ki je šele začel ustvarjati svojo zgodovino, je produciral iz popolnoma spoznane nuje po ohranitvi in izboljšanju svoje eksistence. Kasneje, ko je zadovoljil nekatere osnovne in eksistenčne potrebe, je začel pozabljati na svoje izvorno početje. Pozabljanje ni preprosta psihološka kategorija, temveč govori o tem, da se je človek izgubil v samem (kompliciranem) produkcijskem procesu. Vedno večjemu številu množic so se odtujili rezultati specializirane dejavnosti. Množice vedo kvečjemu za potrešniški razlog kakšnega proizvoda.

Razredni in drugi zgodovinski razlogi so vedno determinirali usmerjenost tako prirodnoslovnih kot družbenih ved. Kasneje (vse do danes) so se ti interesi uvelejavljali na najrazličnejše prikrita načina. Marsikje že prevladuje iluzija, češ da so različni Giordani Bruni in Koperniki preteklost na področju prirodnoslovnih ved. Vendar, v neki anketi (G. N. Voljkov, Sociologija nauki) v ZDA je 85 % anketiranih (od 3500) izjavilo, da ne morejo ali smejo objaviti svojih dosežkov in izkušenj, celo na simpozijih jim je prepovedano govoriti o tem. V General Motors uporabijo le 1 % novih odkritij, medtem ko jih 99 % čaka po več let ali celo desetletij na konjunktorno in politično situacijo. Pritiski na področju družbenih ved so sicer mnogo bolj številni, toda nastopajo v mnogo bolj prikritih oblikah barier establishmenta, etastičnih in birokratskih institucij ter egoističnih interesov. Vsem tem pritiskom je skupno to, da onemogočajo tisto svobodno in avtonomno ustvarjalnost, ki bi približevala znanstvene in družbene v korist človekove bodočnosti.

Morda je to iskanje izhoda iz situacije, o čemer smo govorili nazadnje, donkihotstvo zaradi realnega dejstva, da se naš svet vse bolj približuje viziji A. Huxleya. Toda, če smo ugotovili, da intelektualna množica danes sodeluje v bistvenih odločitvah o nadaljnjem razvoju človeštva, potem je smiselni upor in intelektualna revolucija. Težko bi bilo govoriti o neplodnosti intelektualnega upora, ko se je le-ta šele začel, ali o donkihotstvu, ko se še ni uresničilo.

Človekov vstop v vesolje zaostrojuje zapisane dileme in pelje k najusodnejši odločitvi človeštva.

Rudi Rizman

ZADRŽANI DELEGATI

V torek, dne 24. decembra 1968, bi morala biti v Mali dvorani študentskega naselja redna delovna skupščina Skupnosti študentov. Toda zaradi premajhnega števila delegatov (bilo jih je le okoli petdeset, kakšnih deset premalo, da bi bila skupščina veljavna), je sestanek ostal na ravni zbora študentov. Kaže, da so bili delegati zavzeti s pripravami na praznovanje božičnih praznikov. Opozarjamo Izvršni odbor, naj bo pri izbiri terminov previdnejši in predvsem uvidevnejši.

RAZPIS

MO prireja 12-dnevno smučarsko letovanje v Krkonoših (ČSSR); cena letovanja od 300—400 ND.

V to sta vključena:
8-dnevno smučanje v Krkonoših (50 kron tedenska karta za žičnico, 360 kron pocket money)

3-dneven ogled Prage.

Prijave od 5. do 15. januarja vsak dan od 12. do 14. ure na MO, soba št. 84.

Mednarodni odbor

Študentski list Tribuno urejajo:

Milenko Matanović, Andrej Medved (odgovorni urednik), Nando Miklavc, Rudi Rizman, Marko Slodnjak, Tone Stojko, (urednik fotografije), Sašo Srot, Marko Svabič, Dušan Tršar (tehnični urednik), Milenko Vakanjac, Franci Zagoričnik.
TRIBUNA — Izdaja UO ZSJ — Uredništvo in uprava Trg revolucije 1-II — Telefon 21-280 — Tekoči račun 501-878-1 — Letna naročnina za študente 15 N din, za ostale 20 N din, posamezen izvod 1,5 N din — Rokopisov in fotografij ne vračamo — Tiska CP "Delo" Ljubljana, Tomšičeva 1, telefon 22-522 — Poštuna plačila v gotovini.